

समो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुडस्स

आनन्द भूमि

THE ANANDA BHOOMI

(BUDDHIST MONTHLY)

(सिद्धार्थले चार निमित्त देखेको)

एक प्रतिको रु. ३/- वार्षिक ग्राहकशुल्करु. ३०/- श्राज्जीवन ग्राहकशुल्करु. ३००/-

संस्थापक १९३७

नेपालसम्बन्ध १९९४

वर्ष २९

मिलापुत्री

पोर्हल श्व

अंक १०

विक्रमसम्बन्ध २०१०

१९७३ A. D.

Vol. 21

माघ

January

No. 10

(अन्तिम कमरको बाती)

छवतःनिनं न्यायेकेणु यानातःगुली जिवातयाः स्वखलः नं
छधीकथं मिलय्जुयाः क्षिन्निद्वैय् छक्वः न्यायेकेणु याना-
वया च्चंगु नुगु सम्प्रक्वा थुगु पठकया स्वदाःखलःपि
लगंबाहाःया प्रमुख महास्थविर भाजुरत्न शाक्य थाकुलि,
बनु, चौधं बाहाःया धर्मरत्न शाक्य न्वक्व व इनु बाहाःया
निद्विबहादुर शाक्य स्वक्व खः । स्वंगुलि बहाःया गुथ्याः
कथंया सदस्यपि मध्यं लगंबाहाःया, ज्ञानमान शाक्य व
तीर्थ शाक्य, बनु, चौधंबाहाःया मोतिरत्न शाक्य व आशा-
काजी शाक्य, इनु बहाःया त्रिरत्न शाक्य व सुगतत्न
विन्दुराकारवि सहितं जुयाः सुवर्णं शाक्ययात सचिव कथं
भाला त्रियातःगु सम्प्रक् महादान महाभोजन 'दरु' याना-
ति सुसम्पन्न जुल ।

विहारनिर्माण

१११४ थिलागा ३०, नुवाकाट-

थनया वेत्रावती गामय् निर्माण जगु विहारय् नं जुल ।
बौद्धविधिप्रनुसारं निक्षुपिनिपाखें बुद्धमूर्ति स्थापना

५

जुयाःलि जगु समारोहम थनया त्रिशूली सुगतपुर बौद्ध
संघया सचिव बोधिरत्न शाक्यं उगु विहार निर्माणया परि-
चय त्रियाः नारायणमुनि श्रेष्ठं जगदान व्यूगु खें न्हयनाः
तेजबहादुर शाक्यं न्यय्दः (५०,०००/-) वां तुकाः विहार
निर्माण जगु खें व अन लुखा, इयाः व नया रेलिग
मोतिलाल शिल्पकार तंय्युगु खें नं कनाबिज्यात । सुगत-
मुनिविहार नां जगु थुगु विहारया समारोहस निक्षु
अश्वघोष महास्थविर प्रमुखं धर्मदेशना जगुया नापं
अनगारिका सुशीला व गणेशलाल वजाचार्यपाखें बुद्धधर्म-
या खेंय् मन्तुना प्वंकाबिज्यात ।

विशाखा अनगारिका मन्त

१११४ थिलाथ्व ५, यं-

पुलांम्ह अनगारिका विशाखा १९१९ दया वंसय्
महुगुया थनया आनन्दकुटीरकय् थःथितिविसहितं जानाः
निक्षुसंघ व अनगारिकापिनिपाखें बौद्ध चरित कथं दाह-
संस्कार जुल । नापं सकलपाखें निर्वाण कामना

न्हापांगु ज्ञानमाला राष्ट्रिय सम्मेलन सुसम्पन्न जुयाःलि
देन्यंक बुद्धधर्म प्रचार प्रसार जुयाः बहुजनयात
बुद्धया उपदेशया प्रभाव लायेमा धयाभनं
सम्मेलनया सफलताया कामना याना ।

आनन्दभूमि परिवार

आनन्दभूमि

प्रधान-सम्पादक
भिक्षु कुमार काश्यप

सम्पादक
सुवर्ण शाक्य
कोन नं २-१२८५५
पोस्टबक्स नं. १४१८
काठमाडौं ।

प्रकाशक
आनन्दकुटीविहारगुठी
आनन्दकुटी, स्वयम्भू,
काठमाडौं ।

ध्यवस्थापक
भिक्षु अश्वघोष

कार्यालय
'आनन्दभूमि'
आनन्दकुटीविहार
पोस्टबक्स नं. ३००७
स्वयम्भू, काठमाडौं ।
फ़ोन नं. २-७१४२०

नगर-कार्यालय
संघाराम
लुटो, क्षेत्रपाटी, काठमाडौं ।
कोन नं. २-१५०२०

जसको पार (आँखा, कान आदि ६ इन्द्रिय), अपार (रूप, शब्द आदि ६ विषय) र पारापार (म, मेरो) भन्ने हुँदाँ, जो भयरहित भएर अनासक्त हुन्छ त्यसैलाई म ब्राम्हण भन्दछु ।

सम्पादकीय

धार्मिक विकास

विकास गर्ने कुरा हरपक्षमा लाग्न सक्छ । शारीरिक विकास, मानसिक विकास, आर्थिक विकास, सांस्कृतिक विकास अनि धार्मिक विकास । यसमध्ये सबैभन्दा सजिलो काम धार्मिक विकास जस्तो लाग्दछ किनभने मान्छे धर्म भनेपछि हुस्कक हुन्छ र त्यसको लागि आफूलाई समर्पित गरिहाल्छ । धर्ममा समर्पित हुनेहरू पूजामा पहिले सरिक हुन्छन् । पूजा जन्मेदेखि घर परिवारमा गरिआएको देखेर आउने सजिलो साक्षात्कारको कुरा हो । धेरैले पूजालाई नै धर्म मानेका हुन्छन् । त्यसैले दक्षिणकालीमा शनिवार पाइला टेक्ने ठाउँ हुँदैन । एकादशीमा पशुपतिमा उस्तै अनि अष्टमी पूर्णिमामा करुणामय र भगवान् बुद्धका स्थलहरूमा मानिसको घुइँचो लागेको हुन्छ । पूजा ज्यादा सजिलो र मनपर्ने विषय हो किनकि आफूले भनेको चढाउन पाउने, चढाएपछि आफूले खान पनि पाउने । रक्स्याहाहरू रक्सी चढाउँछन्, मांसाहारी- बोका कुखुरा चढाउँछन्, गंजडीहरू भाङ धतुर चढाउँछन्, गुलियोमा भुल्नेहरू पेंडा लड्डु चढाउँछन् ।

मन्दिरमा भक्तजनहरू बढी भएपछि धर्मको विकास भएको नभनी कहाँ सुख पाइन्छ र ? भक्ताभक्त मन्दिर त्यसैले त बनेका होलान् । धेरैपिछे गणेश र भीमसेनको मूर्तिको अनिवार्य पूजा

हुने पनि त यही कारण होला नि ? नेपाल पूर्ण धार्मिक विकास भएको देश हो, यहाँका मन्दिरहरूको वरिपरि लूला, लंगडा, अनाथ र टुहुरा सबैले वास पाउँछन्, त्राण पाउँछन् । भूसतिघले पनि मन्दिरछेउ वसी काम नगरी मागेर खान पाउँछ । व्यापारमा धर्मले धेरै फाइदा दिएको छ । देउतालाई लड्डु चढाएमा आम्दानो हुने, देउताको अगाडि क्रियाहाले कूठ पनि सत्य बन्ने, मन्दिर र देवस्थल-क्षेत्रहरू बनाउन अग्रसर भई चन्दा लिनुका साथै आफ्नो व्यापारको पनि विज्ञापन गर्न पाउने धार्मिक विकासका आधारभूत नमूना भएको छ ।

बौद्धजन सावधान ! धार्मिक विकासलाई माध्यम बनाएर हिजोको फकिर आजको महाजन बन्ने प्रवृत्ति बुद्धधर्मको क्षेत्रमा प्रवेश गर्ने नपाओस् । सम्पूर्ण बौद्ध संघ संस्था र विहारहरू साँचैका धार्मिक क्षेत्र हुन भने यसतर्फ अगाडि सरेर चैतावनी दिन तस्मिनुपर्दछ, धार्मिक संस्थामा बस्न सक्षम हुनुपर्छ । नत्र आफैँ उपर्युक्त धार्मिक विकृतिको नमूना सिद्ध हुनेछ । बुद्धधर्ममा विकृतिले पदार्पण नगरोस्, यही आशा छ । धार्मिक विकासको परिभाषा स्पष्ट भई वास्तविक धार्मिक विकासको पहिचान होस् र त्यसमा लागोस् ।

धर्म मरेको छैन

- भिक्षु अश्वघोष

आजकाल धेरैजसो मानिसमा नैतिकता र मानवता हराएको देखिन्छ। सेवा र ज्याला दुवै उद्देश्यको पेशा अपनाएका धेरै जसो ट्याक्सी, टेम्पु र रिक्सावालामा धर्म देखिदैन। त्यस्तै पारिवारिक र सरकारी कार्यालयमा तथा साधारण जनजीवनमा पनि धर्म नभएको देखिन्छ र मुनिन्छ तर सबैमा होइन। कुनै कुनै ट्याक्सी ड्राइवरहरू मानवीय गुण भएका छन्। एक जना ट्याक्सी ड्राइवर १४ हजार रूपियाँको पोका छोडेर गएका मानिस नआए-सम्म बैंकको अगाडि बसिरह्यो। यो धर्म नमरेको उदाहरण हो। त्यो ड्राइवरले भनेको थियो - "त्यो पंसाको पोका हातमा लिना साथै जीउभरि जिरींग भई डर लाग्यो।"

अरू पनि धर्म नमरेको बारे यस्तै एउटा दुइटा बाटोमा सुनेको घटना यहाँ प्रस्तुत गर्छु। यस पंक्तिका लेखक स्वयम्भूको पाखादेखि बाङ्गेमुडासम्म ट्याक्सीमा बसी आइरहेको बेला दुइजना बूढी आइमाईहरूका बीचमा कुरा चल्यो। एकजनाले अर्कोसित सोधिन्- "काकी ! सचै छ ?"

अर्की बूढीले भनिन्- "सचै छ भन् कि छैन भन्, खट्टा बुखेको छ। त्यसैले मोटरमा बसेर आएको। केगर्ल ७२ वर्ष पुगेर पनि आफैले भात पकाएर खानुपर्छ।"

अर्कीले सोधिन्- "घरमा अरू कोही छैन र ?"

उत्तर आयो - "छन त दुइजना छोराहरू छन्। बुहारीहरू पनि छन्, जागिर खाएर टाढा टाढा खटेर गए। छोरालाई एबलै कसरी पठाउने, म आफैलाई श्रीमान्सित बिछोडिएर बस्नुपर्दा खल्लो जीवन बिताइरहेकी हुँदा बुहारीलाई लोभनेसित किन अलगाएर राखू भनेर बुहारीलाई पनि सँगै पठाएकी थिएँ तर कतिवर्ष भयो केही खबर छैन। छोराको म आमालाई भुसुकै बिसर्यो र वास्तै गरेन। छोराहरूले आमालाई मायामान नहुने हो, के गर्नु आजकाल धर्म रहने, हुँदैन भन्ने केही नहुँदो रहेछ।"

अर्की बूढीले भनिन्- "मेरो पनि तीन जना छोराहरू छन्। तीन जना छुट्टिएर बस्न गए। छोरी तीन जना छन्। तीन जना अविवाहित घरमै बसेका छन्। एकजना छोरीको जागीर छ। छोराहरूले वास्तै गर्दैनन्। छोरीहरू त छन् नि भनी दुक्क भएर बसेकी त दुइजना छोरीहरू मिलेर मसँग बोल्दा पनि बोल्दैनन्। एउटी छोरीले मेरो सेवा गर्छन्।"

त्यहाँ रहेकी अर्की एक जना आइमाईले भनिन् - "मेरा त छोराहरू चार जना छन्। चारै जना सुनजस्तै छन्। बुहारीहरू पनि हीरा जस्तै छन्। कहिले पनि कलह गर्दैनन्। मले चिताए जस्तै भएको छ। जुन कुरा भने

पनि आमाको इच्छाअनुसार गर्ने गर्छन्, खूब रमाइलो छ मेरो घरमा । त्यसैले धर्म मरेको छैन ।”

टचाक्सी डाइवरको मुख पनि चिलायो ब्यारे चूप लाग्न नसकी भन्यो । “मेरो पनि बूढो आमा हुनुहुन्छ घरमा । मैले एउटी राम्री केटीसँग ब्याहा गरेँ । दुई महिना हुँदा नहुँदैं आपसमा कच कच हुन थाल्यो । मेरो स्वास्नी अनुहारमात्र राम्री छिन् तर उनको चाल नराम्रो छ । मेरी स्वास्नीले छुटेर बस्नुपऱ्यो भनी जिद्दी गरिन् । बूढी आमामासित बस्न मसक्ने भो रे । मैले उनलाई भने कि आमामासँग छुटेर बस्ने भए झरू लोग्नेमानिससँग पोइल गए हुन्छ । बूढी आमालाई छोडेर म बस्न सक्दिन । यति भनेपछि मेरी स्वास्नी चूप लागिन् ।”

फेरि अर्को आइमाईले भनी, ‘डाइवरसाहेब, यस्तो कुरा सुन्नुमात्रले पनि मेरो मन आनन्दित भएको छ । तपाईं जस्तो छोरा भएको आमा भाग्यमानो हुनुहुन्छ । तपाईंमा धर्म छ तपाईंको जय होस् ।” यस्तो कुरा सुनेर मलाई लाग्यो धर्म मरेको छैन ।

(भजन)

ब्रम्हज्ञान

— भिक्षु अमृतानन्द

मित्र हे साथी हो ! किन रूदैँ गछौं ?
निबुद्धि भई टोलाएर के हेछौं ?
शास्त्रविद्या लोकमा यो उत्तम छ नेत्र है ।
शिल्पविद्या विश्वमा यो उति नै सुमित्र है ॥
धर्मकार्य जताततै निकै नै हित छ है ।
यति संकी ज्ञानी भए जन्म यो सफल है ॥
विद्या हामीले सिक्नुपऱ्यो धर्म जान्नुपऱ्यो है ।
धर्म विना छैन हाम्रो जन्म नै सफल है ॥

सुत्न पुम्यो उठ साथी ! कति सुत्ने गर्ने है ।
कट्ट उठी हेर यहाँ बुद्ध-रश्मि लाग्यो है ॥

नदेखाऊ जवानी कैं मातिएको हात्ती कैं ।
नित्य वरू-सेवा गर बाबु-आमालाई है ॥
हात-खुट्टा चलेसम्म भुलि नै रहेछौ है ।
बृद्ध भइसकेपछि कमजोर हुन्छ है ॥

फिर्ता लिम सक्नेछैन वितेको त्यो जन्म है ।
अवदेखि होश गरी विचार पुऱ्याऊ है ॥
यति जानी स्मृति राख मद्यपान छोड है ॥
मद्य-सुरा-पान गरी बुद्धि नबिगार है ॥

यति मैले विन्ती गरेँ सोच्ने काम गर है ।
मद्य पिई सज्जन त सत्य नै हुँदैन है ॥
गिदी क्षीण, भंजान्छ स्मृति हीन हुन्छ है ।
वेहोशले मृत्यु तुल्य हुनुपर्ने हुन्छ ॥

वानी आफनो शुद्ध गरी ब्रह्मचारी हुने है ।
ब्रह्मचर्य त नबिगार शुद्धवृत्ति गर है ॥
ब्रह्मचर्य त्रत बस्ने ब्रह्मज्ञान हुन्छ है ।
प्रजा बृद्धि भई अनि बोधिज्ञान हुन्छ है ॥

विद्याको महत्त्व पनि हामीले हो बुक्नुपऱ्यो ।
धर्मकार्य पनि सोची सेवा गर्नु है ।
ब्रह्मचर्यको तेज यहाँ फिजाइदेऊ है ।
अमृत भिक्षुको निवेदन सुनी लेऊ है ।

— अमु० दिव्यरत्न तुलाधर

आजका बौद्धदर्शनहरू हिजोको बुद्धधर्मको रूपान्तर

—पुरुष शाक्यवंश

असम्भव शब्द शब्द केवल मूर्खको शब्दकोषमा मात्र रहन्छ भने नेपोलियनले व्यक्त गरेको महावाणी आजका वैज्ञानिकहरूले क्रमिक रूपमा एकपछि अर्को प्रमाणित गर्दै लगेका छन् । पृथ्वीको सतहमा, समुद्रमा, समुद्र-मुनि पातालमा, आकाश र अन्तरिक्षमा मात्र जान सफल भएको होइन, चन्द्रमाको सतहमा पाइला टेक्नुका साथै ग्रह कुनैकुनै ग्रहहरूमा संपर्क स्थापना गर्न सफल भएको छ । विश्वको कुनै एक भागबाट अर्को भागमा बोलेको समाचार र लेखेको पत्र त्यही समयमा त्यही घडीमा पयाक्स र रेडि-ओको माध्यमबाट पढ्न र सुन्न सकिन्छ भने एक देशबाट अर्को देशमा तस्वीर समेत देख्ने गरी फोनमा कुरा गर्न सक्नु यातायात र समाचारक्षेत्रमा विज्ञानले गरेको प्रगतिको यो उत्कृष्ट नमुना होइन ? यस्तै स्वास्थ्यक्षेत्रमा पनि केही दशक अगाडिमात्र पनि गाउँगाउँ शहरशहर नै स्वाहा गर्ने प्लेग, हैजा, डिफ्थेरी, टाइफाइड, टी. भी. कालाजोर जस्तो संक्रामक रोगहरूको उन्मूलन गर्न सफल भएको मात्र होइन मानिसको रगत, किडनी, र आँखा जस्तो सम्बेदनशील पदार्थ समेत एक व्यक्तिबाट अर्को व्यक्तिमा मिसिनको पार्टिचुलर फेरे जस्तै फेरेर मानिसको ज्यान जाने निश्चित भएको लाई पुनर्जीवन दिन सफल भएको साथै अन्धो व्यक्तिलाई प्रकाश दिलाउन समेत सक्षम भएको छ ।

अर्को मनोरञ्जनक्षेत्रमा पनि रेडिओ, टेलिभिजन, सिनेमा भिडिओ आदिको आविष्कारले मानिसले कल्पना गर्ने स्वर्गका परीहरू र अप्सराहरूको नाच गान र नाटकहरूको मनोरञ्जनलाई नै माथ गर्ने नृत्यहरू गानाहरू र नाटकहरू आफूले चाहेको समयमा उपलब्ध हुनु कम आश्चर्यको विषय होइन । यी सबै उपलब्धीहरूलाई विचार गर्दा नेपोलियनले भनेको महावाणीमात्र प्रमाणित भएको छैन ? अवश्य प्रमाणित भएको मान्नुपर्छ ! यी सबै वैज्ञानिक कार्यहरू बुढेले बताउनुभएको जस्तै अणु परमाणुको सूक्ष्म ज्ञानको फल हो ।

अबौद्धहरूको भनाइअनुसार बुढको सूक्ष्म ज्ञान अथवा बोधिज्ञान बुद्ध स्वयम्ले ध्यानबाट उपलब्ध गरेको मौलिक ज्ञान होइन । यो चार्वाक, सांख्य र वैदिकवाद अन्तर्गतको उपनिषद्वाद आदि दर्शनहरूबाट क्रमिक रूपमा विकास हुँदै आएको ज्ञान हो । उपनिषदाचार्यहरू जस्तो प्रवाहन, उद्दालक र याज्ञवाल्क्य आदि ऋषिमुनिहरूले क्षण-क्षण परिवर्तन हुने बाह्यजगत्भित्र नित्य ध्रुव अवस्थाको एक सूक्ष्म पदार्थ छ त्यही नै आत्मा भन्नुभएको छ । अर्को शब्द, स्पर्श, रूप, रस, तथा गन्ध यी पञ्च तन्मात्रको वर्ण भएको नाम-रूप, बुद्धभन्दा पहिले सांख्य्याचार्यहरूले प्रकाशमा ल्याइसकेको दावा गरिन्छ । यसै शिलशिलामा

स्वामी त्रिवेकानन्द आपनो विचार दूसरी प्रकट गर्नुहुन्छ, “बुद्ध र हिन्दू दुबै एक आपसमा सम्बन्ध अन्तरसम्बन्ध राखे। जसरी हिन्दूहरूको ज्ञान र दर्शन बेगर बौद्ध-मार्गीहरूको अस्तित्व रहन सक्दैन त्यसरी नै ब्राह्मणहरू पनि बौद्धमार्गीहरूको जस्तो करुणा मानवीय भावना (हृदय) बेगर आपनै छुट्टाले उभिन सक्दैन। बुद्ध न त वेद न त उपनिषद्का नै विरोधी थिए। उनले शास्त्रमा भगवान्लाई अनावश्यक स्थान दिएथ्यो, ईश्वर अगाडि नतमस्तक हुनुपर्ने भूमिका रहेको, अन्धविश्वास र कर्म-काण्ड तथा विधिविधान जस्ता कुराहरूले मानिसलाई ह्लासोन्मुख असर पार्ने कुरा पत्ता लगाएका थिए।” बुद्धको मौनता किनभने धर्मकीर्तिमा माघ २०४६ सालमा प्रकाशित भएको स्वामी त्रिवेकानन्दलाई सन्तर्ण गर्दै हरिश्चन्द्रलाल सिंह भन्नुहुन्छ - “बौद्ध धर्मले हिन्दूधर्मबाट धेरै कुरा अनुकरण गरेको छ। निर्वाण, कर्म, दुःख, जीवनको नश्वरपन र मानवीय कुरावस्थाको नैराश्रयता जस्ता कुराहरूको दुबै धर्ममा एकता पाइन्छ, हिन्दूधर्मको शैव तथा वैष्णववादीहरूले अपनाइआएको हिन्दूविधिविधानभन्दा महायान धेरै फरक छैन। अझ यसभन्दा बढ्ता वज्रयानले जोडदिएको तन्त्रमन्त्र तथा हिन्दूरीतिरिवाजले गर्दा यो हिन्दूधर्मसँग छुट्याउन नै नसकिने गरी जटिल बन्यो। यसै कारणले होला प्रा. हिस डेविड्स (Rhys Davids) जस्ता विद्वानले गौतम बुद्ध हिन्दूकै रूपमा जन्मे हिन्दूकै रूपमा हुकँ र हिन्दूकै रूपमा मरे भनेर भनेका थिए।”

महायान, वज्रयान, र बुद्धको नाम-रूपको कुनै कुनै पक्षलाई विचार गर्दा अबौद्धहरूले दावा गरेका केही कुराहरूलाई विचार गर्दा केही हृदसम्म सत्यता भएको तर बुद्धको मुख्य सिद्धान्त - अनित्य, अनात्म, दुःख र

पुनर्जन्ममा विश्वास गर्ने आदिलाई विचार गर्दा महायानी र वज्रयानीहरू हीनयानभन्दा बढी कट्टर भएको पाइन्छ। यसकारण वैदिकवादीहरूको यो भनाइमा खास दम छैन। यत्र सम्बन्धमा महापण्डित राहुल सांकृत्यायनको “प्रज्ञा” भन्ने लेखको नेपालीमा रूपान्तर गरेको धर्मकीर्तिमा मार्च १९६१ मा प्रकाशित भएको त्थस लेखबाट हिन्दूधर्म र बुद्धधर्मका मुख्य सिद्धान्तहरू के हुन् प्रष्ट हुनेछ। वहाँ भन्नुहुन्छ “उपनिषद्को आत्मवादमाथि खास गरेर बद्ध प्रहार गर्ने चाहन्थे। यसबाट प्रष्ट हुन्छ कि उनले आफ्नो सिद्धान्तलाई अनात्म (अनता) वाद भने, वेदान्तले सत्-वित् आनन्द घोषणा गरे, बुद्धले असत् अचित् आनन्दको। शब्दभेदले उनले यसको लागि अनित्य, दुःख र अनात्म शब्दको व्यवहार गरे। यसबाट प्रष्ट हुन्छ कि बुद्ध उपनिषद्को मूल सिद्धान्तको विरोधी थिए।” अर्को पञ्च तन्मात्रको नाम रूपको वर्णनमा सांख्याचार्यहरूले यो चैतन्यिक हो वा भौतिकतरव हो प्रष्टरूपमा उल्लेख भएको पाइँदैन। यस बाहेक सांख्यदर्शनमा पुनर्जन्म सम्बन्धमा पनि प्रष्ट उल्लेख भएको पाइँदैन। यस बाहेक बुद्धले प्रतीत्यसमुत्पाद अर्थात् यो पछि यो हुन्छ (अस्मिन् इति इदं भवति) र सबै उत्पन्न हुने वस्तुहरू अनित्यस्वभावका हुन्छन् भनी बुद्धले प्रष्टरूपमा उपदेश गर्नुभएको छ। यही नै बुद्धको मौलिक ज्ञान हो। यसै ज्ञानद्वारा बुद्धले मानवमात्रमा तत्त्वको रूपमा अवस्थित हुने तृणालाई पराजित गरी दुःखबाट मुक्त हुने निर्वाणपछि बौद्धहरूको आपसका गण र उपगणहरूको उपदानबाट उपज भएका विभिन्न दर्शनहरू र ग्रन्थहरूको भवचक्रमा भौतारिएर निर्वाणमार्ग यस संसारबाट विस्तार विस्तार लुप्त हुँदै गयो।

लुप्त भएको निर्वाणमार्गको सदर्थलाई आधर

बनाई बौद्धहरू निर्वाणमार्गलाई नै दुर्लभ र अतिदुष्कर
 छर्दाले मात्र प्राप्त हुने मार्गको संज्ञा दिन गयो । यस कथन-
 लाई लोकसंमत बनाउन महाभानव बुद्धलाई ऋद्धिबलयुक्त
 देवश्रवतार बनाउन प्रयास हुँदैगयो । फलस्वरूप बुद्ध
 जन्मनासाथ नै ७ पाइला देवल सक्थे । समर्थवान्, मूलक
 ग्रामा र देवपुत्रलाई स्वर्गमा धर्मदेशना गर्न जानु भएको
 इत्यादि ऋद्धिशक्ति र देवगणहरू बुद्धको जीवनमा गाँस्न
 लाग्यो । निर्वाण केवल देवगुणले सम्पन्न भएका बोधिसत्त्व
 र महासत्त्वहरूले मात्र प्राप्त गर्न सक्ने मार्ग बन्न गयो ।
 मानवबुद्धले आफू परिनिर्वाणपछि मूर्ति अथवा प्रतिमा
 राखेर भक्तिपमा पूजा गर्न सक्ने संभावना दृष्टिगत गरी
 अनाथपिण्डक महाजनले चिरकालसम्म अनुपस्थिति रहँदा
 बुद्धको सम्मानको निमित्त तस्वीरको रूपमा प्रतिमा स्था-
 पना गर्न अनुमति माग्दा प्रतिमाको सट्टा बोधिवृक्ष लगा-
 उने बुद्धले अनुमति दिनुभयो । यही वृक्ष नै 'आनन्द-
 बोधि'को नामबाट प्रख्यात भयो ।

बौद्धहरूले बुद्धलाई महाभानवबाट देवगणमा समा-
 हिन गर्दै लागे, तरति वैदिकवादीहरूको निकटतम
 हुँदै गयो, फलस्वरूप रामायणमा नास्तिक बुद्धको संज्ञाले
 छिःछिःद्वारद्वार गर्ने वैदिक हिन्दूहरूले बुद्धलाई नवौं विष्णु
 श्रवतारको संज्ञाले पुराणहरूमा पूजा गर्न लागे । बुद्धलाई
 अबौद्धहरूले पूजा गरेको सङ्ग लहंसा लागेर विनय र
 आचरणमा दृढ हुन नसके पनि बुद्धको मुख्य सिद्धान्तको
 रूपमा लिएको अनित्य, अनात्म र दुःख जस्तो मौलिक
 सिद्धान्तलाई अतिक्रान्ति पनि बिचलित नभई बौद्धहरूले दृढ
 विश्वास गर्दै आएका छन् । यसै कारण अझ पनि बौद्धहरू
 निर्वाणपद प्राप्त हुन सक्नेमा आशावादी छन् ।

बौद्धहरू वैदिक दर्शनतिर झुकाव बढ्दै गएको

आनन्दभूमि

परिप्रेक्षलाई लिएर आजसम्म करिब १५५० वर्ष पहिले
 लगभग इ. ४०० मा अतिप्रख्यात हुनुभएको भिक्षु बुद्धघोष-
 द्वारा यो उद्गार प्रकट गर्नुभयो ।

“दुःख मात्र छ । दुःखलाई अनुभव गर्न जान्ने
 कोही छैन; निर्वाण छ; निर्वाणमा पुग्ने पुरुष छैन ।
 निर्वाणआचरण छ; निर्वाणतिर जाने पुरुष छैन ।”

भिक्षु बुद्धघोषको यस उद्गारलाई विचार गर्नुको
 सट्टा, सम्प्रदाय र उपसम्प्रदायमा विभाजित भएका बौद्ध-
 हरूले, धेरै भिक्षुहरूले सामूहिक रूपमा अस्तित्व प्राप्त
 गरेको ऐतिहासिक तथ्यलाई श्रवलोकन गरी धेरै संख्यामा
 आफ्ना आफ्ना धर्महरू परित्याग गरी बृहत्तरूपमा बौद्ध-
 सम्प्रदायहरूमा पलायन हुन आएको यथार्थ कारणलाई
 जान्न नसकी आफ्ना आफ्ना सम्प्रदायहरूको खास लोकप्रिय
 भएको कारणबाट नै संघमा बृद्धि भएको सम्झन लाग्यो ।
 यही नै बौद्धहरूको दुर्भाग्य हो कारण साक्षत् निर्वाणको
 आशाले आफ्नै धर्म परित्याग गरी बौद्ध धर्ममा पलायन
 भएका अबौद्धहरू कसैले पनि निर्वाण लाभ गर्न सकेनन् ।
 यसै कारण नयाँ आगन्तुक बौद्धहरूको मनमा सबै धर्म
 त्यस्तै नै थिए भन्ने मनोभावना बन्न गयो । यही नै बौद्ध-
 धर्मप्रति धार्मिक जनआस्थाको इतिहास ।

हिजो-आजको यस नैतिक जगत्मा धर्म र विज्ञान
 एक आपसमा अन्तर्द्वन्द्व हुँदै गएको परिप्रेक्षलाई नजिक-
 बाट हेर्दा वैज्ञानिकहरू धर्मलाई प्रगति बाधक प्रतिक्रिया-
 वादी आदि भन्ने गर्छन् भन्ने धर्मगुरुहरू विज्ञान र वैज्ञा-
 निकहरूलाई कलियुगको प्रतीक र नास्तिक आदि भन्ने
 गर्छन् तर आश्चर्यको कुरा के छ भने धर्मगुरुहरूले बुद्धलाई
 देवताको रूपमा सम्मान गरे जस्तै वैज्ञानिकहरू पनि बुद्ध-
 लाई युगादि वैज्ञानिक सम्झन्छन् कारण हिजो आज

वैज्ञानिकहरूले दिनरात मेहनत गरी आविष्कार गरेका अधिकांश सूक्ष्म वैज्ञानिक उपलब्धीहरूको जानकारी बुद्धद्वारा पहिले नै प्रकाश गरिसकेको तथ्य प्रकाशमा आएका छन् । विना उपकरण र प्रयोगशालाको मद्दतबाट बुद्धले जुन सूक्ष्म ज्ञान, त्यसबेलामा प्राप्त गरे त्यसबाट सम्पूर्ण वैज्ञानिक जगत् नै आश्चर्यचकित भएका छन् । यस सम्बन्धमा आधुनिक वैज्ञानिक आइन्स्टाइन बुद्धको विज्ञान सम्बन्धी ज्ञानसम्बन्धमा आफ्नो भाव यसरी व्यक्त गर्नुहुन्छ, “अब आउने कश्मिक समाजलाई केवल बुद्धको धर्ममात्र उपयुक्त छ ।”

बुद्धधर्ममा धर्मको साथसाथै वैज्ञानिक दृष्टिबाट परिपूर्ण भएको तथ्य यस धर्मलाई वैज्ञानिकहरूले अपनाएको मान्यता प्रदान गरेको बाट स्वतः प्रमाणित भएको छ । बुद्धधर्म भन्नाले मानवमात्रलाई दुःखबाट मुक्त गर्ने सम्यक् दृष्टिबाट परिपूर्ण मार्गलाई नै भन्नुपर्छ कारण निर्वाणमार्ग सम्यक् दृष्टिले युक्त छ । यसै सम्यक् दृष्टिलाई वैज्ञानिक धर्म भनेको त होइन ? यो अनुसन्धानको विषय छ ।

उसबेलाका भिक्षु बुद्धधोषले निर्वाणमार्ग दुर्लभ भइसकेको संकेत गरेको समयभन्दा पनि धेरै पछि परि-सकेको देखिन्छ । त्यस समयमा हीनयान र महायानको साथै वज्रयानको पनि विकास भइसकेको छ । त्यस बखत आजको जस्तो विज्ञानको विकास नभएको कारण बौद्धहरू, कुनै सम्भाव्यताको विचार नगरी नयाँ नयाँ दर्शनहरूको लहलहैमा लाग्ने कारणले बुद्धको धर्म बहुरूपी बौद्धधर्मको रूप बन्न गयो ।

आजको आधुनिक विश्वमा धर्मलाई जीवित राख्नु छ भने धर्ममा पनि वैज्ञानिक आधार हुनु अति आवश्यक छ । बुद्धधर्ममा वैज्ञानिक आधार भएको ले नै हिजो आजको विकासशील देश यूरोप र अमेरिका जस्तै वैज्ञानिक

देशहरूमा बुद्धधर्मको प्रभाव बढी गएको पाइन्छ । यस तथ्यलाई मनन गरी आधुनिक बौद्धहरूले समयमा ध्यान पुःयाउन सकेन भने भिक्षु बुद्धधोषले सावधान गर्दागर्दै पनि त्यस बखतका बौद्धहरूले ध्यान पुःयाउन नसकेको कारण बुरूपी बौद्धधर्मलाई अपनाउन आधुनिक बौद्धहरूलाई बाध्य बनायो, यही रूप भोलिका बौद्धहरूलाई पनि अवश्य बाध्य बनाउनेछ । यस सत्यतालाई होश राखेर प्रत्येक बौद्धहरूले सोच्नुपर्ने अवस्था आएको छ । तसर्थ प्रशि-ध्यको विचार गरी प्रत्येक बौद्धहरूले बुद्धधर्मलाई नाना रूप दिने बौद्ध दर्शनहरूको इतिहासलाई अध्ययन गर्नु आवश्यक छ ।

(क्रमशः)

ज्ञान

—लक्ष्मी श्रेष्ठ

ज्ञान दैगु वांला:

तर ज्ञान दुपि ध्वां ज्वीगुलि
ज्ञानया इज्जत वं ।

मांवीया ज्ञान मस्तय् लागी
अमृत खः सां
मां अबुं हे मस्तयन् स्यनाः
थाह हे मयाइवल्य
ज्ञानया मू हे मदयावं ।

ज्ञान ज्ञानया लागी मख्
थ्व ला शुद्ध आचरण खः,
अशुद्ध आचरणं ज्ञानयात
अज्ञानया पदवी बी ।

ज्ञान उवल्य ज्ञान ज्वी
गुत्रलय् मनू कुशल व्यवहारं पूर्ण ज्वी ।

धर्म मेरो दृष्टिमा

— सृजना शाक्य

मानिस भएर जन्म लिनु दुर्लभ छ । मानिसमा मनुष्यत्वको बान्ना व्यहोरा हुनु झन गाह्रो छ । एकपल्ट बुद्धले अलिकति धुलो नडमा हाल्नुभई भिक्षुरूपतिर फर्कंदै सोध्नुभयो, “यस पृथ्वीको धुलो बढी कि यो नडको धुलो बढी छ ? उत्तर आयो- पृथ्वीको धुलो धेरै, नडमा राखिएको धुलो थोरै हुन्छ । बुद्धले भन्नुभयो, उत्तर ठीक छ । यसरी नै मानिसको रूपमा मानिसहरू धेरै हुन सबछ परन्तु आचरण राम्रो भएका अथवा मनुष्यत्व भएका मानिसहरू थोरै छन् । यसबाट यो सिद्ध हुन्छ कि मानिसको रूप लिएर जन्मनाले मात्र पुग्दैन मनुष्यत्वको आचरण गरेर जीउनु नै मानिसहरूको ठूलो धर्म हो । धर्म दाताको नाउँमा वा रूपमा वेशभूषामा अलसनुभन्दा त राम्रो आचरणवान् यथार्थ सत्यलाई बुझी गुणकारी भई जीउनु नै असल धर्म हो । धेरैजसो मानिसहरू मेरो बाजेले ध्यु र भात खाएर गए मेरो हात सुँघ, भन्ने कथन झैं आफ्नो जाति छुन र धर्मको धर्मदाताको धाक र धक्कामा मस्त भएका छन् । बाजेले खाएको ध्युको वास वा गन्ध नातिको हातमा नआए झैं कुनै धर्म दाताको आडमा वा जातीयताको आडमा धनको धाँक्या आफूलाई भौँतारि-राख्नु अन्धकारमा डुबुल्कीमानु हो । प्रत्येक मानिस सुखका साथ बाँच्न चाहन्छ तापनि आफू आफू जस्तै सुख साथ बाँच्न चाहनेहरूलाई सुखका साथ बाँध्न दिंदैन । यसर्थ लिनुभन्दा अगाडि पहिले दिनसक्नुपर्छ । अब के दिने प्रश्न उठ्न सक्छ ।

१) अरूलाई बाँच्न दिनुपर्छ र आफू पनि सरल

तरिकाले बाँच्न सिकनुपर्छ । २) आफ्नो सम्पत्ति (शारीरिक, भौतिक, आध्यात्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक) सुरक्षा गरे झैं अरूको सम्पत्ति पनि सुरक्षा गर्नमा मद्दत पुऱ्याउने काम गर्नु सक्नुपर्छ । ३) आफ्ना पति पत्नी पुत्रपुत्री झैं अरूको पनि पत्नी पुत्रपुत्रीलाई सम्मान गर्न र इज्जत राख्न सिकनुपर्छ । ४) परोपकारी हुनुपर्छ । मादकपदार्थबाट आफूलाई बचाउनुपर्छ र सम्हाल्नुपर्छ । ५) अरूलाई सम्मानपूर्वक बोल्नुपर्छ, मीठो वचनले बोल्नुपर्छ, राम्रो काममा प्रशंसक बन्नुपर्छ । ६) अरूलाई छलछाम गर्नबाट, चुक्ली गर्नबाट सम्हाल्नुपर्छ । ७) सत्यवादी भएर बाँच्नुपर्छ । ८) कडा वचन छाड्नेबाट आफूलाई सम्हाल्नुपर्छ । ९) अर्काको खराबी हुने विचारबाट टाढा हुनुपर्छ । अरूप्रति मैत्रीभाव राख्ने र करुणा राख्ने विचार सधैं गर्न सक्नुपर्छ । आफ्नो मनलाई तन्तोष राख्न सक्नुपर्छ । अरूको व्यवहारदेखि आफूमा रिस उठेपनि उसले गरेको थोरैमात्र भएतापनि गुण सम्झेर रिसलाई शान्त पार्न सक्नुपर्छ । आफ्नो भूलमा क्षमा माग्नुमा पछि पर्नदिनुहुँदैन, तुरन्तै सत्य कुरा अगाडि ल्याई क्षमायाचना गरिहाल्नुपर्छ । आफू सक्दो मन वचन कर्मद्वारा बहुजन हितको लागि बहुजन सुखको लागि आफूलाई लगाउन सक्नुपर्छ । प्रशंसाको खोजी गर्नुसट्टा प्रशंसक हुन तत्पर हुन सक्नुपर्छ । कुनैलाई पनि ठूलो सानो नमानी समताभावबाट आदर गौरव गर्न सक्नुपर्छ । यतिमात्र गुण वा आचरण भएपनि मानिस बन्न सक्ने हुन्छ । मरेपछि पाउने स्वर्गभन्दा यहीँ स्वर्ग बनाउनु नै हाम्रो कर्तव्य हो । धर्म भनेको नै खराब बानी व्यहोरा हटाई असल बनी व्यहोरामा जीवन यापन गर्नु हो । यद्यो भएमा मात्र आफ्नो भविष्य हुनु नै अर्हत् हुनु हो ।

★

भिक्षु कृपाशरण महास्थविर

— रत्नसुन्दर शाक्य

आधुनिक युगमा भारतमा विद्योपतः बंगालमा स्थविरबाद बुद्ध-धर्म पुनरुत्थान गर्नमा अग्रज हुनुभएका व्यक्तित्वहरूमा अनगारिक धर्मबालपश्चात् भिक्षु कृपाशरण महास्थविर प्रमुख हुन आउँछ ।

वहाँको जन्म २२ जून १८६५ का दिन चटगाउँको पत्तियास्थित छनैपुरा नामक गाउँमा भएको थियो । वहाँका पिता आनन्दकुमार बरुआ र माता आराधनादेवी थिए । अकशोच ! बालक ६-१० वर्षको उमेरमै बिताको निधन हुन गयो । अतः माता आराधनादेवीले बडो कष्टपूर्वक बालकको पालनपोषण गर्नुभएको थियो ।

चटगाउँ हाल बङ्गलादेशको एक प्रमुख शहर जहाँ सदियोंदेखि परम्परागत रूपमा बुद्धधर्म मानिँदै आइरहेको थियो- त्यहाँ प्रायः सम्पूर्ण बरुआजाति बौद्ध कुल हुनाको कारण बौद्ध विहारहरू पनि धेरै हुन स्वाभाविकै थियो । आराधनादेवीले पनि आफ्नो पुत्रलाई विहारमा जानु, बुद्ध-बन्दना गर्नु, भिक्षुहरूको दर्शन गर्नु आदि तिकाउँदै जानुको कारण भावी कृपाशरण हुने बालकको प्राथमिक शिक्षा विहारमै हुनगएको थियो ।

बाल्यकालदेखि नै यस्तो मनोवृत्तिमा लागेको कारण माता आराधनादेवीले बालककै इच्छानुरूप १६ वर्षको उमेरमा प्रव्रजित हुन अनुमति दिनुभयो जसअनुसार सन् १८८१ को वैशाखपूर्णिमाका दिन सुपुत्रलाई आफ्नै

गाउँको एउटा विहारमा विहारप्रमुख सुदनचन्द्र महास्थविरको आचार्यत्वमा श्रामणेर गराउन सफल हुनुभयो र ४ वर्षपश्चात् सन् १८८५ मा (पूरा २० वर्षको उमेरमा) चटगाउँका एक प्रतिष्ठित विद्वान् भिक्षु पूर्णचन्द्र महास्थविरको उपाध्यायत्वमा उपसम्पन्न भई 'भिक्षु कृपाशरण' हुनुभयो ।

सन् १८८६ मा आफ्ना गुरुवर, पूर्णचन्द्र महास्थविरले विद्योपतः उत्तरभारत र विहारमा अवस्थित त्यागतको संवेजनीय स्थलहरूको अवलोकन गर्न आउनुभएको बेला भिक्षु कृपाशरण पनि साथ आउनुभएको थियो । बुद्धगया र अन्य बौद्ध तीर्थस्थलहरूको अवलोकनपश्चात् भिक्षु कृपाशरणले धर्मको प्रचार-प्रसार वेजोडरूपमा गर्ने मनसाय लिनुभयो ।

संयोगको कुरा, भिक्षु कृपाशरण धर्मको प्रचार-प्रसार वेजोडरूपमा गर्ने मनसाय लिई कलकत्तामा रहँदै आउनुभएको बेला १९ औं शताब्दीका प्रथम उत्तरभारतीय भिक्षु महावीर जो श्रीलङ्कामा श्रामणेर भई अध्ययन मननपश्चात् वर्मामा जानुभई असम्पन्न सन् १८८४ हुनुभएको थियो सित भेटघाट हुनआएको थियो । त्यसताका (सन् १८८५-८६) भिक्षु महाविर वर्मामा अशान्त भइरहेको कारण कलकत्ता (स्वदेश) फर्कनुभएको थियो ।

भिक्षु महावीर (सन् १८३३-१९१६) ले एक नवयुवक भिक्षुमा रहेको उत्साहलाई निकै प्रेरणा एवं प्रोत्साहन दिनुभयो जसको निमित्त वहाँ आफैले पनि धन-संग्रह परिदिनुभएको थियो ।

बलरी भिक्षु कृपाशरणले एक योग्य गुरु प्राप्त गर्नुभयो, जसको फलस्वरूप वहाँहरू दुबै जना मिली केही रकम जम्मा हुनापछि भिक्षु कृपाशरणले ५ अक्टोबर १८६२ का दिन (अभिन्नपूर्णिमा - प्रवारण) कलकत्तामा "बौद्ध धर्माङ्कुर सभा" (The Bengal Buddhist Association) को स्थापना गर्नुभयो । भिक्षु कृपाशरण महास्थविरकै अध्यक्षतामा गठित "बौद्ध धर्माङ्कुर सभा" का प्रथम सचिव सुरेन्द्रलाल मुस्तुदी र सहसचिव गुलाव-सिंह चौधरी नियुक्त हुनुभएको थियो ।

सभा स्थापना गरिसकेपछि भिक्षु कृपाशरण महास्थविरले सन् १९०० मा आपना केही उपासकोपासिकाहरू र अन्य केही दाताहरूको सहयोगबाट रु. ४५००/- मा कलकत्ताको ललित मोहनदास लेनमा अवस्थित ५ कट्टाको एउटा जग्गा किन्नुभएको थियो । पछि आएर भिक्षु कृपाशरण महास्थविरकै आग्रहमा ललित मोहनदास लेनलाई "Buddhist Temple Street" नामकरण गराइयो । पछि त्यस मार्ग (Street) मा "धर्माङ्कुरविहार" निर्माण भइसकेछि पुनः त्यहाँको स्थिति सुधार हुँदै आयो र एउटा पार्कको पनि निर्माण भयो जसलाई नालन्दा पार्क नामकरण गर्ने भिक्षु कृपाशरणको प्रस्तावलाई "कलकत्ता सुधार समिति" ले पास गर्‍यो । त्यसताका यस समितिका अध्यक्ष हुनुहुन्छ - एम्. टी. इमर्सन (M. T. Emerson)

"बौद्ध धर्माङ्कुरविहार" बनाउन जग्गा प्राप्त गरिसकेपछि भिक्षु कृपाशरणविहार निर्माणार्थ चन्दा संकलन

आनन्दभूमि

गर्न भारतका विभिन्न प्रदेशहरूमा पुग्नुभयो जसअनुसार काश्मीर, शिमला, सिक्किम र भूटानमा पनि पुग्नुभई वहाँले चन्दा संकलनको साथै यही विहार निर्माणको पनि शुरु गर्दै जानुभयो ।

सन् १९०१ मा निर्माणकार्य शुरु गरेको त्यस विहार १९०३ मा भूईँतला पूर्णरूपमा तत्पर भइसकेपछि चटगाउँकै एक दाता रमणी बरुआको तर्फबाट संगमरमर (Marble) को एउटा बुद्ध-मूर्ति पनि प्राप्त गरिसकेपछि आषाढपूर्णिमा (जुलाई) का दिन विहारको समुद्घाटन कार्य सम्पन्न भएको थियो । त्यस दिन भिक्षु कृपाशरण स्वविरको आचार्यत्वमा एक शिष्य (उपासक) प्रव्रजित हुनुभएको थियो । भिक्षु कृपाशरणको पहिलो प्रव्रजित शिष्य हुने भौका पाउनुभएका ती व्यक्ति हुन् - समण पुष्पानन्द ।

यस नवनिर्मित "बौद्ध धर्माङ्कुरविहार" मा ३१ दिसम्बर १९०५ का दिन तिब्बतका सम्माननीय ढाशी लामाको भव्य स्वागतकार्य सम्पन्न गरेको थियो ।

स्मरणीय छ, त्यसै वर्ष (सन् १९०५) मा इङ्लेण्डका Prince of wales (अष्टम एडवर्ड) ले भारत आगमन गर्नुभएको थियो । वहाँलाई बंगाल सरकारको तर्फबाट गर्न लागेको स्वागत आयोजनामा बौद्ध धर्माङ्कुर सभाका अध्यक्ष भिक्षु कृपाशरण महास्थविर र उपाध्यक्ष भिक्षु गुणलङ्कार महास्थविर (सन् १८७४-१९१६) लाई निमन्त्रित गरी आशीर्वाद दिन लगाईएका थिए । त्यस्तै सन् १९११ मा दिल्लीमा सम्पन्न भएको तत्कालीन बादशाहको राध्याभिषेकको शुभकार्यमा पनि वहाँहरू दुबैलाई निमन्त्रित गरिएको थियो ।

सन् १९१० मा तिब्बतमा १३ औं दलाई लामाले भारत आगमन गर्नुभएको थियो । वहाँले कलाकत्तास्थित

“बौद्ध धर्माङ्कुर सभा”को अवलोकन गर्नुभएको थियो । यसै वर्षमा भिक्षु कृपाशरण महास्थविरले केही विद्यार्थी युवकहरू सम्मिलित गराई एक “युवा बौद्ध संघ” स्थापना गर्नुभएको थियो । यस्तै सन् १९१८ मा भिक्षु कृपाशरण महास्थविरले केही शिक्षित महिलाहरू सम्मिलित एक “बौद्ध महिला समिति” स्थापना गराउनुभएको थियो । भिक्षु कृपाशरण महास्थविरले “बौद्ध महिला समिति स्थापना गराउनु प्रमुख लक्ष्य नारीजगत्का कौनै समस्याहरू समाजलाई अबबोध गराउनुथियो ।

यसप्रकार भिक्षु कृपाशरण महास्थविरले “बौद्ध धर्माङ्कुर सभा”को स्थापना गरी धार्मिक जगत्मा मात्र होइन, सामाजिक र शैक्षिक जगत्मा पनि विशेष योगदान गरी आफू एवं आफ्नो संस्थालाई विशेषतः बंगाल प्रदेशमा उचाति कमाउन सफल हुनुभएको थियो ।

आफूमा कुनै किसिमको शैक्षिक योग्यता नरहेतापनि वहाँले त्यस क्षेत्रमा निकै योगदान गर्नुभएको थियो । वहाँले कयौं स्कूलहरूको प्रबन्ध (स्थापना) गर्नुभएको

थियो चटगाउँका कयौं हाई स्कूलहरूलाई कलकत्ता विश्व-विद्यालयबाट माग्यता प्राप्त गराइदिनुभएको थियो ।

भारतका कयौं प्रतिष्ठित महानुभावहरूले भिक्षु कृपाशरण एवं वहाँको सभालाई हरतरहेल मदत गर्दै आउनुभएको थियो, वहाँहरूमा विशेषतः उत्तरभारतीय भिक्षु महावीर महास्थविर, पालिसाहित्यका प्रबन्ध पण्डित आचार्य धर्मानन्द कौशाम्ब्री, महामहोपाध्याय सतीशचन्द्र विद्याभूषण, पण्डित हरिनाथ डे, सुप्रसिद्ध कवि चारुचन्द्र बसु, “Indian Mirror” नामक प्रतिभाका सम्पादक नरेन्द्रनाथ सेन आदि थिए ।

“बौद्ध धर्माङ्कुर सभा” लाई अगाडि बढाउनमा टेवा दिनुभएका भिक्षु कृपाशरण महास्थविरका शिष्य-हरूमा भिक्षु गुणालङ्कार, समणानन्द, भिक्षु कालीकुमार भिक्षु आनन्दस्वामी वेणीमाधव बरुआ, सुरेन्द्रनाथ चक्रवर्ती आदि प्रमुख थिए ।

★

(क्रमशः)

१) संसारले बुद्ध र युद्ध दुईमा एक चुन्नुपरेको छ ।

२) शायद पुरानो इतिहासमा कहिल्यै पनि बुद्धको शान्ति सन्देशको त्यति खाँचो परेको थिएन होला जति आजको पीडित र भट्टकिएको मानव समाजलाई छ ।

— जवाहरलाल नेहरू

महासंघको शक्ति नै उत्तरोत्तर शक्ति हो

— मडिहे पञ्जासोह महास्थविर “विद्याविशारद”

अनु. भिक्षु आनन्द ‘राजकीय पण्डित’

श्री बुद्धवर्ष २३५६ मा अथवा आजभन्दा २३०० वर्षअगाडि ज्येष्ठपूणिमाका दिन सपरिवार भिक्षुहरूका साथ अर्हत महेन्द्र महास्थविरको आगमनले श्रीलंकामा ‘बुद्धधर्म’ नामले एउटा नयाँ धर्म र ‘महासंघ’ नामले एउटा नयाँ पूजनीय परिषद् र ‘बुद्धशासन’ नामले एक नयाँ संस्थाको पनि स्थापना भए। यसै संस्थाका सदस्यहरू भिक्षु-भिक्षुणी, उपासक-उपासिकाहरू भनी चतुर्परिषद् थिए। तीमध्ये बलधारीहरूमा भिक्षुहरू नै प्रमुख थिए।

‘संघ’ शब्दले विविधार्थ दिन्छ। ‘संघ’ शरणं गच्छामि’ भन्नाले चतुर्मुख-चतुर्फल प्राप्त आर्यहरू नै भन्ने बोध गराउँछ। शीलादि गुणहरूले संगृहीत अर्थले पनि ‘संघ’ भनिन्छ। त्यसबाट भिक्षुसंघ र भिक्षुणीसंघको अर्थ प्रकाश हुन्छ। समूहार्थमा पनि ‘संघ’ शब्दको प्रयोग गरिन्छ परन्तु धर्ममा (त्रिपिटकमा) उल्लिखित अर्थ अनुसार भिक्षुसंघ र भिक्षुणीसंघ भन्ने नै बोध गराउँछ। त्यो पनि उपसम्पन्न भिक्षुहरू चारजनादेखि लिएर बढी समूहलाई तात्पर्य गरेको बुझिन्छ। महासंघ भन्नाले ‘महा’ शब्द ‘पूज्य’ अर्थमा लिइन्छ। पूजा गर्न योग्य अर्थले नै ‘महासंघ’ नामले कहलिन्छ।

श्री लंकाको भिक्षु महासंघ अर्हत महेन्द्र महास्थविरबाट प्रारम्भ भएको ‘महाविहारिक’ भिक्षु परम्परा हो। पश्चात्कालमा यहाँ ‘उपसम्पदा’ कार्य अभाव हुँदै गएपछि महाविहारपरम्पराबाट चर्मा र श्याम (थाइल्याण्ड) देशहरूमा पढाइएको उपसम्पदाकर्म फेरि यहाँ (श्रीलंकामा) ल्याइएको थियो।

श्रीलंकाका भिक्षु महासंघबाट बुद्धशासन र समाजलाई अनूदित देन र सेवा अद्वितीय तथा अनुत्तरीय छन्। त्यसमा पनि त्रिपिटक धर्म कण्ठस्थ गरी संरक्षण गर्दै जनतालाई बोध गराउने र सिंहल (हेल) अट्टकथाहरू पालिभाषामा अनुवाद गर्ने (पालिभाषाका भन्दा प्रथम सिंहल अट्टकथाहरू भएको मानिन्छ, जुन इ. सं. ५ शताब्दी तिर भारतबाट आउनुभएका भिक्षु बुद्धघोषाचार्यले अनुवाद गरेका थिए। ठूलो योगदान भिक्षु महासंघबाट प्राप्त भएको थियो जसबाट बौद्ध जगत्लाई र थेरवाद बुद्धधर्मलाई लाभान्वित देन, शान्ति-सुरक्षा र उपकार अनन्त तथा अप्रमाण छ।

श्रीलंकामा भिक्षुमहासंघको सेवाकार्य मुख्य दुई किसिममा विभाजित भएको पाइन्छ।

१) शासनिक सेवा

३) सामाजिक सेवा

भिक्षु महासंघ शासनिक सेवामा नै तत्त्वो भई काम गर्नुको साथ-साथै (देखमा) कोलाहल तथा कलह परिस्थितिहरूमा आ-आफ्नो जीवनदान दिएर भएपनि बुद्धशासनको सुरक्षा गरेका थिए । भगवान् बुद्धले गृहस्थी-हरूको विकासको बारेमा कुरा गर्दा सर्वप्रथम वहाँले 'आर्थिक' विषयमा ध्यानकेन्द्रित गर्नु भएको थियो । तदनुसार आचरण गरेका महासंघले पनि अर्थयुक्त र धर्मयुक्त विषयबाट जनतालाई शिक्षा र दीक्षा दिनुभयो ।

भिक्षु महासंघ जाति-कुल-धर्म-प्रात-वर्ग-वर्ण तथा पार्टी भेदभावबिना बुद्धिमानोपूर्वक र स्थानोचित-पूर्वक मध्यस्थ हुनुभई अववाद र अनुशासन गर्नु भएकोले नै आर्थिक दृष्टिकोणले विकासको चरबखीबाका पुग्न जो देशलाई (श्रीलंकालाई) "पूर्वदेशहरूको धान्यागार" (The grainory of the East) जस्तो गौरवमयनाम प्राप्त गर्न सकल भएको थियो । धर्मानुशासनलाई शिरोधार्य गरी दैनिक व्यवहारमा प्रयोग गरेको हुनाले नै राष्ट्र र जनता आध्यात्मिक र नैतिक दुवैतर्फको विकास भई 'धर्मद्वीप' जस्तो गौरवमयनाम पनि प्राप्त गर्न सकल भए ।

यो सबै दक्ष-कार्य गर्न सकल भएको मुख्य रहस्य त्यसताका भिक्षु महासंघ देशका कुना काँचामा जानुभई विहारहरूमा बसोबास गर्दै चारिकाहरूमा संलग्न हुँदै गरेको धार्मिक, सामाजिक सेवाको फल हो । त्यसबेला प्रचलित चरित्रानुसार चार पूर्णिमाका दिनहरूमा (एकादशी, अष्टमी, शुक्लपक्ष र कृष्णपक्षका पूर्णिमा) देशका राजा र प्रजा समेत विहार जाथे । मुख्य नगरमा राजा स्वयं जानुहुन्थ्यो र प्रान्तीय नगरहरूमा युवराजहरू प्रान्तीयपालकहरू, विद्यापालकहरू र ग्रामपालकहरू समेत जाने गर्थे ।

वर्तमानमा राजबन्धक र प्रतिपक्ष बालकहरू नेता-हरू विशेष निमन्त्रणा नभैकन बुद्धवन्दना या धर्मश्रवण वा चतुर्पूर्णिमाका दिनहरू छोडी एक पूर्णिमाको दिनमा समेत विहारमा जाने चारित्र छुन् त ? मेरो विचारमा त छैन ।

राजाप्रमुख ती ती विहारहरूमा आएका परिषद्-हरू बुद्धवन्दना गरी, फूँचढाई धर्मश्रवणको लागि धर्मशालामा जम्मा हुन्थे । विहारप्रमुख एक जना भिक्षु राजा-प्रमुख परिषद्लाई निर्वाणमार्गका साथ-साथै समाजविकासका, आर्थिक विकासका उपदेशहरू तथा मार्गहरू स्पष्ट पारिदिनुहुन्छ । त्यसछि जनतामा पीरमर्का र समस्याको छलफल गरी समस्या हल गर्ने मार्ग तथा उपदेशहरू श्रम-दाम आदिको व्यवस्था तथा निर्देशन गर्नुहुन्थ्यो । राजा समेत यी सबै घटनाहरू आफ्नै आँखाले, देखनुहुन्छ; सुन्नुहुन्छ । राजा अथवा सरकारबाट हुनुपर्ने कर्तव्य सम्पूर्ण गर्न राजा स्वयं अग्रसर हुन्थे । भिक्षुमहासंघ राजाहरूलाई अववादानुशासनमात्र गर्नु नभई समयानुसार आज्ञादिनु, पालनविषयमा बोध गराउनु कहिलेकाहीँ संभवल प्रयोग पनि गर्नुहुन्थ्यो ।

यसै बीच भिक्षुमहासंघ आवश्यक परेमा राजदर-बार र जनताहरूका घर-घरमा र अग्योचित स्थानहरूमा पनि धर्मदेशना गर्नुहुन्थ्यो । ती सुन्दर प्रतिपदाहरूपछि गएर हीन भई भेदभाव उब्जी सिंहलबौद्धहरूबीच बंमन-स्यता जागी विस्तारै पतनको दिशातर्फ लम्कन थाले तर जनताहरूले अझ पनि पूर्णिमादि दिनहरूमा विहारमा जाने चारित्र छाडेनन् ।

सिंहलबौद्धहरू भेदबिन्न भई विविध क्षेत्रहरूमा पतन हुँदै गइरहेको अवस्थामा मौकापारी पश्चिमी अधि-राज्यवादीहरूका तीन समूह (पोचुंगल, होल्याण्ड र अंग्रेजी) आई हामीमाथि आक्रमण गरे । उनीहरूले आफ्नो

प्रभुत्व जमाउनुको साथसाथै 'सिंहल बौद्धत्व विनाश गर्ने सक्ने सबै अपराधहरू गरे । त्यसताका गभर्नरहरू पनि अप्रसर भई हामीबीच भेदभावको बीउ रोपेका थिए ।

यसरी हामी अप्रसरण भई बसेका बेलामा आउनु भएका सेनापति हेन्री स्टील ओल्कटले हामीलाई पुनर्जीवन्त तुल्याई संबिधान- संस्था- समिति खडा गराई अगाडि बढ्न बाटो पहिल्याइदिनुभयो । त्यसबेला भिक्षु महासंघ र प्रभु बौद्धहरू ठूलो उत्साह र धैर्यले विलोप्यमान विई अप्रसर भई हराउँथे र गएका बौद्ध एकता र अधिकार पुनः प्राप्त गर्न लक्ष्य भए । यस हेतुले सिंहल बौद्ध परि- स्थिति पुनः राम्रो परिस्थितिमा परिवर्तन भयो ।

यसै बीच श्रीलंकालाई स्वराज्य अथवा स्वतन्त्रता प्राप्तिको लागि जताततै आन्दोलन चल्थ्यो । सिंहल- ड्रविड र मुस्लिम सबै मानिसहरू जातिभेद नराखी एक भई गरेको क्रान्तिको फलस्वरूप सन् १९४६ मा स्वतन्त्र- ता प्राप्त भयो । त्यसका साथै अंग्रेजहरूबाट विविध राजनैतिक पक्ष व्यवस्थाको हेतुले हामी पुनः एक वार विशेषतः सिंहल बौद्धहरू भेदभिन्न भए । जातिभाव, निर- भाव, शिकेकीभाव, र आफन्तको भाव बिसी मंगल तथा अमंगल कार्यहरूमा समेत राजनैतिक प्रभाव पर्न थाले ।

असिंहलहरू (ड्रविड-मुस्लिम-क्रिश्चियन) दिन- का दिन आफ्नो एकता बलियो र दरिलो पाउँदै जाँदा बौद्धहरू "अर्को जन्ममा समेत भेदन नपाओस्" भन्दा भेदभाव र वैमनस्यता रोप्दै गए । यसैबीच जातिवादी क्रान्ति पनि अगाडि आउँछ । सन् १९७७ अगस्ट १२ का दिन ड्रविडहरूले आरम्भ गरेको त्यो क्रान्ति शान्त पार्न अतिरिक्त खर्चको लागि मात्र दिनको एक करोड रूपिया खर्च पुगे । त्यो घन विकासको ठीक दिशामा लगाउन सके

राष्ट्र र जनतालाई कतिको भलो र हित हुन्छहोला । यी कोटि-प्रकोटि ऋण कसरी तिर्ने ? ती ऋणदाताहरू हामी माथि अनुकम्पा राखी ऋण चुक्ता गरे रात्र भयो नत्र ऋण तिर्न राष्ट्र नै बेचनुपर्नेछ ।

कसै कसैको धारणा त राजनैतिक प्रयोगबाट यी क्रान्तिहरू शान्तपार्न खोजेमा राष्ट्र-जाति र भाषा निर्बल हुनु संभावना छ । बौद्धहरू निर्बल भएमा बुद्धगर्भ निर्बल हुनेछ । त्यसैले बूजबपाद भिक्षु महासंघ 'उत्तरो-त्तर बल नै महासंघको बल हो । भिक्षु महासंघ राजनैतिक जातीय भेदभावले हट्टी कुल-वर्ण -वर्गभेद नराखी आफ्नो स्वार्थपनालाई मात्र मौजिकता नदिई, शासनको लक्षि अप्रसर हुन गयो । महासंघको बल अद्यापि छँदैछ । प्रमादी भएमा "ह्वासी हिसोमा माडिएपछि फुट्कन पाह्रो हुन्छ ।" भन्ने उखान छ । त्यसै महासंघबीच फूट र भेद भएका बल र एकता क्षीण भई निर्बल हुनेछ । भिक्षु महासंघ अप्रसर भएमा महासंघको बल संरक्षण भई बुद्धशासन उत्थित तथा अति- बृद्धिमात्र नभएर बौद्ध जनता पनि एकत्रित र सुदृढ रहने छ । यसबा कुनै दुई मत हुनेछैन ।

थाहापाउनुहोस्

१. सम्राट् अशोक शाक्यवंशका हुन् र चन्द्रगुप्त मौर्यका नाति हुन् ।
२. राजा रिपु मल्ल वि. सं. १३६६ मा लुम्बिनीमा गएका थिए ।
३. राजा बिम्बिसारको राज्यमा ८०,००० गाउँ र १८ कोटि जनसंख्या थियो ।
४. राजा मिनान्दरले आफ्नो राज्य झाकला (स्यालकोट) मा बनाएका थिए ।

Some problems of Buddhism

prof. Dr. Ganesh Mali

Buddhism, no doubt, is a religion more scientific than any other living religions and it is also noted for its unparalleled human values. Few religions can match Buddhism in the extollation and execution of basic human virtues such as the ten paramitas and the four bhrahmaviharas. Buddhism is also noted for the scientific attitude it carries of not believing in something without actually experiencing the turth of it. But still there are many problems that beset Buddhism and makes it very difficult to survive in its pure essence in the troubled world of these days. It is also becoming very difficult for Buddhism to uphold its key faiths amidst the growing of scientific truths in today's world, which is highly scientifically advanced than in the days of the Buddha. Here we discuss some of the basic problems that Buddhism must solve if it is to survive and

become popular in the troubled but scienti-
fically advanced world of these days.

History tells us that Buddha was born as Siddhartha Gautama, son of a king who was under the influence of vedic Brahmanism. Even the four headed hindu god Brahma is said to have come to recieve Buddha as a newborn child. The sages and saints that frequented the court of king Suddhodana were vedic Brahmins. Slavery and castism was rampant in those days. Yajnas were carried out with animal sacrifices to please the gods. People used to believe in the existence of seven lokas and fourteen bhuvanar. They also used to believe in life after death or rebirth and continual spinning in the wheel of life for innumerable years. They used to believe in the existence of heaven and hell. People used to please the gods in as many ways as possible to make life on earth easier

for them as they did not know the way to escape from the endless suffering of going through the wheel of life. Perhaps it was also this thing that worried Siddhartha the most. Kings, Brahmins and powerful courtiers enjoyed most of the beauties and delicacies of life while the lowly and the poor fared the worst of it.

Siddhartha, as a prince, revolted against the evils of vedic Brahmanism, against animal sacrifices and castism and against suffering in general. Although he rose high up from the miseries of the existing society and preached a noble way of living, like a lotus growing out of the mud inside the water, he still had his feet buried under the filth of vedic brahmanism. He urged his Bhikkhus to live a life of purity and escape from the wheel of life rather than remain inside the world to sweep out the dirt of slavery and castism and the superstitions of vedic brahmanism from the society. It was unfortunate that royal personages like Nanda and Rahul were converted to Bhikkhus for they could have better remained as kings after Suddhodana to spread the message of Buddha far and wide.

Science tells us today that the seven

lokas, the heaven and hell and the cycle of rebirth are all fantasies of the human mind rooted in vedic religions. Buddhism has got to purge itself of these filthy remains if it is to become a really scientific religion.

Buddhism has also been a type of religion that can flourish only in a land flowing with milk and honey with the granaries full of grains. It is basically a religion for the peaceful times when people can look upon even a life of plenty as embedded in suffering and not worthy to live. And also it is in the days of plenty that people could set their mind to the idle pursuit of philosophy and happiness.

Times have changed since the days of Buddha. Overpopulation has sharpened the struggle for existence. How many today would fill their mind with compassion on seeing a corpse lying on the street or at half dead beggar lying by the roadside? To become a pure Buddhist in the midst of the struggle today is almost an impossible feat. It must have been difficult in the days of Buddha also, that is why the Sangha was established. But these days it is more difficult. When people has to choose between struggle and death, they invariably choose the former, although by doing so they become less of a

Buddhist.

Pure Buddhists have, in the days of struggle, sought refuge in caves and mountains rather than fight the terrorists and the orthodox that challenged their existence. They have even tried to amalgamate into themselves the rituals of the faiths and beliefs of those in power although by so doing they have made a mess of their own religion.

Buddhism has flourished mostly under the patronage of some rulers, and that also in times of peace. Obviously, Buddhism has to undergo certain transformations if it is to become the religion of the suffering humanity of these days. Even when faced with the dangers of extermination, a Buddhist cannot regard everything as sunya and escape all consequences.

The Buddhist ideology of skipping the wheel of life and achieving the goal of nirvana has got to be reviewed today in a different context. In all probability. It seems that the problem should be solved in two stages. The first stage would be to wipe out suffering in the international and the national context by making a decent peaceful living possible for the average individual. The second stage would be to open the gates of nirvana for one who would prefer to live a life free from all kinds of suffering. When the house is on fire, the first step would to quench the fire, rescue the inmates and set

the house in order rather than run away from it never to return. The only an inmate may choose between living in it or living outside it without cares and worries.

Another basic weakness of Buddhism is its inability to resist the temptations that come from other religious sources. Although Buddha himself tried to resist such temptations and refrained from entering into hairsplitting debate about the ten avyaktas including the cause and the purpose of existence, especially the Mahayanists, later ventured into the region "where angels feared to tread". Consequently Buddhism became enshrouded with mystical ideas and superstitions and broke down into several branches. Buddha himself, rather than his noble way of life, was deified beyond all bounds. The Bodhisattva ideal, which is a very lofty ideal, became limited to a few Bohisattvas like the padmapani and Amoghasiddhi lokeswaras who came to be worshipped as the redeemers of all evils on earth. The various tantrayanas and the mantrayanas made Buddhism mystical and unapproachable for the common people.

Now a high time for us has come, to review Buddhism in its historical perspective to purge it of all incredible and unscientific ideas and beliefs and then to work it out as a scientific and rational religion for all practically suited to cure the evils of present day living.

भिक्षु संघय् गृहस्थीपिनि सक्रियता

- दुण्डबहादुर वज्राचार्य

भिक्षुसंघयात सक्रिय यानाः संघया अभिवृद्धि यायेगु व बुद्धशासन थिरस्थायी यायेगु ज्याय् गृहस्थीपिनि सक्रिय जुइ माःगु दु । ऐतिहासिक दृष्टिं स्वल् धाःसा संघयागु जग स्वनेगु उदा गृहस्थीपिनि याःगु खः । गृहस्थीपिनिगु सक्रिय सहयोगार्थं हे संघया अभिवृद्धि जुयाः शासनिक स्थिरता जुइगु खः ।

दान, शील व भावना गृहस्थीपिनि क्षेत्र खः । थुपि स्वंगू कारणं गृहस्थीया थःगु नं कल्बाण जुइ बुद्धशासनया नं अभिवृद्धि जुइ । भिक्षुपिनि निति न्यूनतम आवश्यक बस्तुयात चतुप्रत्यय धाइ । चौवर, भिक्षा भोजन, आसनजान, भेषज्य (बासः) थुपि चतुप्रत्ययया व्यवस्था गृहस्थीपिनिपाखे हे जुइ माःगु खः । थुजःगु वस्तु ता लाकाबिइगु गृहस्थीपिनि ज्या जूगुलि थवयात गृही-कर्तव्य धकाः धयात गु दु । संघयात गुबलें गुबलें आकाजाकां आवश्यक जुइगु बस्तुया गृहस्थीपिनिपाखे आपूर्ति याये माले फु । उदाहरणया निति रोगी पथ्य, वासः रोगग्रनुसार चिकित्सक बैद्य, डाक्टरयागु सेवा सफु आदिथा व्यवस्था आदि ।

गृहस्थीपिनि दैनिकरूपं पंचशील पालन यानाः उपोषथया दिनय् अष्टशील पालन यानाः शील विशुद्धि

पाखे विशेष ध्यान विइमानुः दु । थुकि यानाः भिक्षुपिनिगु गुगु शीलया स्तर, खः, वनं क्रमिकरूपय् सुधार जुइगु अनेआ याये फु ।

गम भिक्षुपि अभाव जुयाचंगु जिल्लाय् भिक्षुपि विज्याके माल धाःसा अन बसपोर्लपित विज्याकेत माःगु व्यवस्था अद्दापूर्वक यानाबिइगु गृहस्थीपिनि कर्तव्य खः । वर्षावात जोडि थःपि चवनाथाय् लिक्क भन्तेपि विज्याकाः धर्मसम्बन्धि ज्ञान प्राप्त यायेत, शीलसम्बन्धि समाधान यायेत, तथा धर्म साकच्छा यानाः थःपिके दुगु शंका समाधान यायेत तथा प्रतिबेध शासनकथं धर्मय् अभ्यास बायेत थुजाःगु अवसरयात तदुपयोग याये तयेकेगु गृहस्थीपिनिगु बुद्धिमानी खः । उलिया जामी वर्षावासया निति विनयानुसार भन्तेपित निमग्नित याये तयेकेगु नं गृहस्थीपिनि ज्या जूवः । थुजाःगु ज्याय् नं सक्रिय जुइगु गृहस्थीपिनि निति नितान्त आदेशरू जूवः थुकि यानाः दान, शील व भावना स्वंगू अंगं नं पूर्ण यायेत अवसर चूलाइ ।

भिक्षुपिनि प्रतिभोक्ष शिक्षापद नियम विनय गृहस्थीपिनि कारणय् गुलिछे वनय् जुल, संशोधन जुल । उकि भिक्षुपिनिगु विनयसम्बन्धि बालाक ज्ञान वयेकाः भन्तेपित विनय नियमं च्युत मज्जुकथं व्यवहार याये तये

केगु जयाया तःधगु आबश्चकता खने दु । डा आचार्य
 दिवंगत अमृतानन्द महानायकं छथाय थुगु सम्बन्धय् ठीक
 चवयाविज्यःगु दु - "भिक्षुपिनि प्रातिमोक्षशील रक्षा
 बायेत थेरवाइ बुद्धशासनया प्रति धर्म व विनयानुरूपं
 सम्यक्श्रद्धा तथाः ममता तैपि उपासक उपासिका व दाता
 जुयाचवनिपिसं रूढीवादीकथं मखु, अन्धश्रद्धाकथ
 मखु परन्तु शुद्ध बुद्धशासनया धर्म व विनयानुरूपं
 प्रज्ञायुक्तगु सम्यक्श्रद्धा तथाः यक्व यक्व तिवः
 विद्येफु -" दुर्भाग्यवश अथवा प्रमादवश गुलि भन्तेपि
 विनयसम्बन्धि तःधं चीधं आपत्ति आदि लाये
 फु अथवा विनय नियम शिक्षापदत गुलिसिवा पाखे खुल्लं
 खुल्ला उल्लंघन जुल धयानु मनुतयुगु आलोचना वये फु ।
 थुजाःगु घडिइ नं गृहस्थीपि बुद्धशासनया निरति सक्रिय
 जुइ माःगु दु । गृहस्थीपिसं अजाःहा भन्तेवाके प्रश्न न्यनां
 जिल ला अथवा प्रातिमोक्ष शिक्षापद लुमकाबियां जिल ला
 अथवा छु यानां जिल उकथं यानाः निवमय् वर-
 तुलाबिइगु कृतः याना बिइमाः । डा आचार्य दिवंगत
 अमृतानन्द महानायकया वाक्यय् धायेगु खःसा, "गुकथं
 यायेवलब् भिक्षुपिनि शील स्यानीगु खः, उकथं मयासे;
 गुकथं यायेवलब् भिक्षुपिनि शील मस्यनीगु खः रक्षा जुइगु
 खः उकथं यानादीगु । थये याये सयेकेत वा फयेकेत
 उपासक उपासिका वा दाता जुइपिसं दक्कय् न्हापां भिक्षु
 विनयया ज्ञां नि ययेकेगु अति आवश्यक । भिक्षुविनयया
 ज्ञां दत धायेवं तिति भिक्षुपिनि शील मस्यनिगु कथं शीसं
 ग्हालि बिपफे व ग्हालि विद्ये सइ । भिक्षुनिरति थये याये
 मस्यु धैगु खँ मस्यु सा गुहानि याये फइ मखु । भिक्षुपिनि
 शील शुद्ध जुयाः बांलात धाःसा शीसं दान पुण्य यानानुया
 पुण्यफल नं अपो वइ । थुकथं तिति धार्थेगु शासनिक
 तिवः ज्वनी । अन्यथाह्मंगु त्वाःचाय् लः तये थें जक जुइ ।

बुद्धशासनयात बांलाक संचालन याइगु निकाय भिक्षुसंघया
 संकटया घाडि मुक्त यानाः सुन्दर स्वच्छ वातावरण दयेका
 विइगु नं गृहस्थी बौद्धपिनिगु कर्तव्य खः गुकिया लागी
 गृहस्थीपि सक्रिय जुइ माःगु खने दु । थुकिया निरति हे
 गृहस्थीपिसं भिक्षुपिनिगु प्रातिमोक्ष शिक्षापद दयेकाविज्याः-
 गु कारणत नं तिइकेमाः । भगवान् बुद्ध विनयशिक्षापद
 खालयानाः निम्न कारणय् दयेकाविज्याइगु खने दु ।
 (१) संवयात स्वस्थ बायेत, (२) संवया सुविधाया निरति
 (३) अशील भिक्षुपित निग्रह यायेत, (४) शिक्षित
 शीलवान् भिक्षुपिति जीवन अःपुकेत, (५) थुगु जीवनय्
 दइगु आस्रव कम यायेत, (६) असंयमया कारणय् वइगु
 भयं बचय् जुइत, (७) भिक्षुपिनिप्रति प्रसन्न यायेत,
 प्रसन्न जुयाचवंपि इन दकलय् अपो प्रसन्नता दयेकेत,
 (८) सद्धर्म स्थिर यानातयेत (१०) भिक्षुजीवन
 बल्लानाः भिक्षुपिति विचय् उपयुक्त कारण-
 यात ध्यानय् तथाः विनयसम्बन्धि विनय पालन याकेत
 उपाय कुशल जुइमाःगु खाने दु । हानं स्वयं भगवान्
 बुद्धया इलय् वसपोलयात समेत दुःख कष्ट बियाः अपमा-
 नित याःपि भिक्षुपि दु धाःसा आःजक मदइ धकाः धाये
 धाःसा निग्रह यायेया निरति गृहस्थीपिसं
 उपाय कुशल जुयाः गुगु कथं व्यवहार यात अथे हे शीसं
 नं याये सयेकेमाः ताकि संघय सुन्दर व स्वच्छ वातावरण
 हयाः शुद्ध धर्मया अभ्यासया निरति मार्ग प्रशस्त जुइमाः ।

गृहस्थीपिसं भिक्षुपिनाप सम्बन्ध तथेवय् वसपोल-
 पिनिगु मानमर्यादाय् आघात मजुइकथं वसपोलनिवित धर्म
 गौरव, शिक्षागौरव वा चीवर गौरव तथेमाः । भन्तेपित
 अःपिनिगु सुखदुःखय् लगय् मयायेगु, अथे हे भिक्षुपिनिगु
 जीवनयात गृहस्थीपिनि प्रभावय् महयेगु यायेमाः । मिसाल-
 नाप भिक्षुपि बडो सतर्क जुइमाः, थौं नेपालय् गुलि भिक्षुपि

अलोचनाया पात्र जुडमाःगु छगू कारण दुःखया खँ खः ।
 उकि मिलातनाप भन्तेपिस खँ लहायेबलय्, स्वयेबलय्, जुड-
 बलय् स्मृति (होश) तथाः जुडमाः, च्वनेमाः नाप मनूतयसं
 खँ लहाइगुया वारम् न डर त्रास वयेमाः । मनूतयसं खँ
 लहाइगु डर त्रासया आधारय् हे गुलिखे विनय पिटकय्
 भिक्षुपिनिगु नियमत वनय् जगू खने दु ।

बरोबर धार्मिक छलफलया आयोजना यानाच्वने
 माःगु बौद्धपिनिगु छगू प्रमुख कर्तव्य खः । थुकिया निरिति
 इलय् व्यलय् भिक्षुपित भोजन ताःजाकाः भोजन धुंकाः
 धःके दयाच्वंगु शंका समाधानया निरिति आमन्त्रित भिक्षुया
 न्ह्यु ने धर्मसम्बन्धि छलफल यायेमाः । थुकि यानाः
 भिक्षुपिनि नं सयेकेगु सिद्धकेगुली प्रेरित जुडगुया साध्य
 बाध्य ज्वनी । गृहस्थीपिनि पासाबिनि पुचलय् अथवा
 गनं सभा समारोहय् धर्म सम्बन्धी छलफल जुडबलय् थदां
 सःगु स्यगु खँय सक्रिय जुयाः सहभागी जुडमाः । नाप थः
 पासापित सःपि स्यूपि भन्तेपिथाय् बनेत प्रेरित यानाः
 मित्रधर्म पालन यायेमाः ।

थौं थेरवाद बुद्धधर्म नेपालय् प्रवेश जगू ख्वीदं
 मयाये धुंकेल । थुलिथा दुने बुद्धधर्म नेपालय् गुलि विकास
 जुडमाःगु खः उलि धाःसा जगू खने मदु । बौद्धिक स्तर-
 यापि बौद्धजनशक्ति तयार याये मफयाच्वंगु दु । संख्यात्म-
 कया साथ गुणात्मककथं बौद्धिक स्तर बृद्धि याये माला-
 च्वंगु दु । दुर्भाग्यवश थौं नेपालय् संघयाके योजना
 घयागु छुं मदुनि गुकिया कारणं सांघिक बृहत्तर हिब्रया
 कार्य यायेगु ज्या नजनि । संघया लक्ष्य अनुसारं तःधं चीधं
 लक्ष्य आत्मसात् यानायके मफया च्वंगु दु सा मेखे हालय्
 देश विदेशं सयेकाः सिद्धकाः लिहां वइपि शिक्षित युवक
 भिक्षुपित घसपोलपिनि योग्यता व रुचिकथं कार्यक्षेत्रय्
 जगय् यायेत योजना तर्जुना याये मफयाच्वंगु दु । सःपि

स्यूपि भन्तेपि व श्रद्धालु गृहस्थीपि सम्मिलित जुया थुगु
 क्षेत्रय् मौक्तिक पूर्वाधारत खडा यानाः शिक्षित युवक
 भिक्षुपित भगवान् बुद्धया उद्देशयात व्यापकरूप क्रियात्मक
 कथं प्रभावशाली ढंगं परिचानन याये मालाच्वंगु दु ।
 थुकिया निरिति गृहस्थीपिसं नं सक्रियता अनाबिड माःगु दु ।

बौद्ध शिक्षाया व्यापक जनस्तरय् लोकप्रिय यानाः
 प्रचार प्रसार यायेत गथे थौंहागः प्रवृत्तिपि व गृहस्थीपि
 सक्रिय जुयाच्वंगु दु थें उकियात अन्न अन्नः त्वरित गति
 न्ह्याकेत न्ह्युगु पढति अपनय् यानाः प्रत्येक बौद्धपिनि
 मस्तय्त आरूढित याये मालाच्वंगु दु ।

धर्मप्रचारया सशक्त साधन सफू नं खः । थुकिया
 लागी नेपालीभाषा वा नेपाली त्रिपिटकया
 ग्रन्थत धमाधम अनुवाद यानाः पिकायेगु याये मालाच्वंगु
 दु । भगवान् बुद्ध कनाबिज्याःगु धर्मयात गथे खः अथ
 यथार्थ रूपं ब्वनेगु, ब्वंकेगु याये मखं धाःसा बुद्ध, धर्म व
 संवप्रति गगु झीके दयाच्वंगु आमक दृष्टि वा धारणा
 खः फुकं हतय् याये फइगुया साथय् बुद्धशासन सबल
 नं जुइ ।

धर्म यायेगु नामय् लाखौं दां अनुत्पादक धार्मिक
 क्रियाकलापय् खर्च यायेत थौं श्रद्धालुजनपि प्रतिस्पर्धा
 जुयाच्वंगु दु सा त्रिपिटकया ग्रन्थत प्रकाशन यायेगुली बा
 प्रकाशित ग्रन्थत छगू छगू न्याकेगुली थुजःपित न्ह्युज्याके
 जक फत धाःसा नं प्रकाशनसम्बन्धि सभस्या दइ थें मताया
 थौं भन्तेपि, अन्तगारिका पिस तथा गृहस्थीपि व्यक्ति-
 वादी जुयाः सीमित थासय् लिक्ताच्वने मजिल । चकंगु
 नुगलं त्रिपिटकया ग्रन्थत थदां नं अद्ययन याये माल,
 पाठकपित नं ब्वनेत प्रेरणा बिडमाल । थये याये फत
 धाःसा जक त्रिपिटकया ग्रन्थत झीसं पिकभागुया अधिकतम
 उपयोग याये फइ । थुकिया निरिति सकले सक्रिय जुइ
 माल ।

थुकथं तःगू मछि क्षेत्रं गृहस्थीपिसं भिक्षुसंघयात
 सक्रिय यायेगुया साथय् थःपि नं सक्रिय जुइ माःगु थौंथा
 समयया माग जूवःगु दु, थये जूसाजक थेरवादशासन
 अनेक कथं बहलानाः दुग्ययावइ ।

पञ्जावन्तस्स अयं धम्मो

- भिक्षु विपस्सी

धर्माराम वातवरनिवेशविहार, बैकक

'पञ्जावन्तस्स अयं धम्मो' खंपुया अर्थं खः थ्व (बुद्धयागु) धर्मं प्रज्ञावन्त (प्रज्ञावान्) पित्त खः । थ्व खं भगवान् बुद्धं आज्ञा जुयाबिज्याःगु खः । आः यत्त शीसं विचाः याये नु कि धर्मं धयागुया अर्थं छु खः ? प्रज्ञावान् धाःगुया अर्थं छु खः ? धर्मं धाःगुया अर्थं हेतुप्रत्यय खः । प्रज्ञावान्या अर्थं हेतुप्रत्यययात् स्यूहा आचार विचार्य छ्यलीह्य धाःगु खः ।

भय खनाः ग्यानाः मनूतसें थुकिया पाखें मुक्त जुयेत आपालं प्रकारया उपायत मालाजुयाचवनी । गुलि उपाय-हेतुप्रत्ययं युक्तगु जुयाचवंसां अपो यानाः हेतुप्रत्यय रहितगु उपाययात् सम्यक्गु भाःपाचवनीपि दु । थुपि प्रज्ञावान्पि मखु ।

भगवान्या पाल्य् छह्य अग्निहोत्री ब्राह्मणं थः अनुयायीपिल स्यानाचवन - "हे भयभीत मनूत ! यदि छिपि थुगु भय दुःखं मुक्त जुयेगु इच्छा दु सा सिमा, पवंत, लः, मि, फय् आदिया शरण्य् हूं । थुकि यानाः छिमिगु भय-अन्तराय हतय् जुयावनी ।" थ्व हेतुप्रत्ययं मुक्त मज्जु धाःगु खः ।

भगवान् बुद्धं नं थः अनुयार्थावित भय दुःखं मुक्त जुयेगु उपाय कनाबिज्याःगु वु । थ्व हेतुप्रत्ययं युक्तगु खः ।

उकि थ्व प्रज्ञारहितपिसं श्वीके फइ मखु तर थुकियात् हे मश्वीकं कालभयं मुक्त जुये फइ नं मखुगु जुयाचवन । भय धयागु हे दुःख जुइगुया भय खः ।

मनूतसें विचाः यानाः स्वीकातःगु दु ख मदयेकेगु लेंयुत मुख्य यानाः स्वथी कथं उल्लेख याये बहः जू । छपि खः छः तंचाइगु, थःगु पूर्वकर्म व हेतुप्रत्यय ।

दुःखया कारण छः तंचाइगु धकाः भाःपियाचवंपि मनूतसें दुःख मदयेकेत अनेक किसिमं प्रकृतियात् तथा छ पित पूजा मान यायेगु यानाचवनी नथे कि लः, मि, फय्, सिमा, पवंत, व अथे हे प्रकृतिया भेमेगु स्वरूपयात् पुज्याइ । अथे हे नाना मूर्तियात् पूजा उपासना याताः दुःख मदयेकेगु स्वइ ।

पूर्वकर्मवादी मनूतसें दुःख जुलकि थ्व जिगु न्हापा यानावयागु कर्मया फलं खः धकाः भाःपियाः वर्तमानय् मज्जु मुक्त जुयेगु छुं हे उपाय मयासे भविष्यय् दुःख मज्जुकेत धकाः नाना किसिमया क्रियाकर्मत यानाचवनी । थुक्यं थुमिगु आशा व विचार वर्तमानय् मज्जुसे अतीत व भविष्यय् लानाचनी ।

भगवान् बुद्धया प्रति श्रद्धा तयाः वस्पोलं कना-बिज्याःगु हेतुप्रत्ययं युक्तगु उपदेशय् विश्वास यानाः अथे हे

उक्तिया आचरण यानाचर्वापित सम्मान तथा: दुःखं मुक्त
जुयेत प्यंगू आर्यसत्यया रूपय ध्यान तइ । उरपि खः दुःख,
दुःखया कारण, दुःख मदयेकेगु व दुःख मदयेकेगु लपु ।
दुःख मदयेकेगु लपु आर्यश्रष्टांगिक मार्ग हे खः ।

हेतुप्रत्ययवादी मनुखं बुद्धोपदेशया अनुरूपं हे थःत
जुयाचवंगु दुःखया अन्त यायेत थुकिया स्वरूप माला:
ल्वीकी । अले दुःख उत्पन्न गथे ज्वी धका: माला: ल्वीकी ।
गथे जुलकि दुःख मदइ धका: ल्वीकी । अले व दुःख
मदयेकेगु उपायया अभ्यास याना: उगु दुःखं मुक्त जुइ ।

उदाहरणया लागी धाये कि मनुतय वास्या:गु कारणं
दुःख ज्वीकाचवना । ईश्वरवादी मनुखं छा:दी धा:पि माला:
पूजा याना: वास्या:गु लायेकेगु कुतः याइ गथे कि ज्ञीथाय
जूसा व वास्या:घ याथाय नकि छथु नि ता: वनी । वास:
धा: वनीमखु ।

पूर्वकर्मवादी मनुखं ला थव जिगु ल्लापाया
रुसं जूगु धका: भा:पिया: उक्तिया प्रतिफल भोग हे मवासं
मगा: धयागु विचारं आ: न्ह्यागु या:सां छुं ज्वीमखुत
धका: उक्तिया निराकरण यायेगु मेगु जन्मय वा मस्यायेमा
धका: नाना प्रकारया पूजा अनुस्थान यानाजुइ । वंछ-वयना:
वास: धा:सा याइ मखु ।

हेतुप्रत्ययवादी मनुयात वा स्या:सा गनथाय
गुकथं स्या:गु धका: बालाक स्वइ । फुम्ह स्युम्ह डाक्टर
वैद्यया सहयोगार्थ गथेजुया: वा स्यानाव:नु धका: स्वइ ।
गथे जुलकि मस्याइ धका: स्वइ । अनलि उक्त वा स्या:गु
लायेकेत डाक्टर वैद्ययागु निर्देशनअनुरूप आचरण याइ
गुगु कि छगूमात्र साम्यक् उपाज खः । थथे याना: वा
स्या:गुलि मुक्त जुयावनी गुगु कि प्रज्ञावान्यागु
विधि खः, भगवानं थजा:गु विधियागु हे जक उपदेश

यानाविज्या:गु खः । उरकि भगवान्यागु धर्म प्रज्ञावान्पित
जक खः । भगवानं हे आज्ञा जूयें "पञ्जावन्तस अयं
धम्मो खः । अथ हे भगवान्या श्रीमुखं धयाविज्या:गु
मेगु नं दु । यथा-

बहु वे सरणं यांति-पव्वतानि वनानि च ।

आरामरुख्ख चेत्यानि-मनुस्सा भयवज्जिता ॥

ने'तं खो सरणं छेमं-ने'तं सरणमुत्तमं ।

ने'तं सरणं मागम्म-सब्बा दुक्खा पमुच्चति ॥

ते च बुद्धञ्च धम्मञ्च-सङ्खञ्च सरणं गतो

चत्तारि अरियसच्चानि-सम्मपपञ्जाय पस्सति ॥

दुक्खं दुक्खत्तमुप्पादं-दुक्खस्त च अतिक्कमं ।

अस्सियञ्च 'टुङ्गिकं मग्नं-दुक्खू' पसमगामिनं ॥

एतं खो सरणं छेमं-एतं सरणमुत्तमं ।

एतं खो सरणमागम्म-सब्बदुक्खा पमुच्चाति ॥

(धम्मपद-१८८-१९२)

मनुष्यापि भययागु कारणं पर्वत, वन, उद्यान वृक्ष,
चेत्यादियागु शरणय वनी । थुकियागु शरणय वना: भयं
छुतयज्वी नं मखु: थव उत्तमगु शरणय वना: फुकं दुःखं
छुतयज्वी नं मखु ।

गम्ह व्यक्ति बुद्ध, धर्म, सङ्ख्या शरणय वनी,
गम्ह निनं. 'दुक्खस्तय, दुक्खसमुदायस्तय दुक्खनिरोध
स्तय, दुक्खनिरोध ज्वीगु आर्य आष्टांगिक मार्गस्तय,
धयागु थव प्यंगू सत्ययात प्रज्ञा-ज्ञानं बालक खंकी, उम्ह-
मिया थव शरण, अतिक कल्याणगु, भयं मुक्तजुयाचवंगु
शरणमभयय उत्तमगु शरण खः, थुकिया शरणय वन
धा:सा तिनि फुक दुक्खं मुक्त जुइ ।' थुकियात प्रज्ञावानं
जक बालक थ्वीके फइ ।

बौद्ध जतिविधि

(नेपालीभाषा)

भिक्षुमहासंघद्वारा महापरित्राण

२०५० पौष १४, काठमाडौं -

यहाँको आनन्दकुटीबिहारमा श्री ५ महाराजा-धिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवको शुभजन्मोत्सवको उपलक्ष्यमा मौसुफ सरकारको चिरायु र सुस्वास्थ्यको कामना गरी भिक्षुमहासंघबाट महापरित्राणवाठ संवन्न भयो। सो बेला पञ्चशौलप्रार्थना हुनुका साथै भिक्षु सुबोधानन्द महास्थविरले धर्मदेशना गर्दै बौद्ध जगत् र राजा विषयमा गौरवमय इतिहास रहेको कुरा बताउनु भयो।

सोही दिन मासिक पूर्णिमाको कार्यक्रम संचालित भई भिक्षु अनिरुद्र महास्थविरमार्फत् बुद्धपूजा, भई भिक्षु सुमेधले धर्मदेशना गरी भन्नुभयो- "काय, वाक्, वचन र मनले गर्ने १० प्रकारका अकुशल कर्मबाट बचनको लागि हामीले पाइलौंविछे स्मृति राखी होश पुग्दाइरहनुपर्छ। तबमात्र अकुशलबाट बचेर कुशललाई बढाउन सकिन्छ।" सो कार्यक्रमको अन्तमा कणकुमारी उपासिकाको श्रद्धाअनुसार भिक्षु, अनगारिका एवं उपासकोपसिकामा भोजनको व्यवस्था पनि गरिएको थियो।

आजीवन ग्राहकमा थप

२०५० पौष २६, काठमाडौं-

२१ बर्षसम्म पनि निरन्तरता रहिआएको बुद्ध

धर्मको प्रचार प्रसारमा अग्रगण्यता लिएको आनन्दकुटी-बिहारबाट प्रकाशित 'आनन्दभूमि' मासिक पत्रिकामा तीनजना आजीवन ग्राहक थपिएको छ। थपिएका ग्राहकमा सुभाष गौतम, रत्नकुमार शाही र सप्तचन्द्र वज्राचार्य हुनुहुन्छ।

निशुल्क स्वास्थ्य सेवाकेन्द्रको उपलब्धि

२०५० पौष १५, रूपन्देही-

यहाँको बुद्धनगर, लुम्बिनीभा अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध समाजद्वारा समाजका संस्थापक अध्यक्ष भिक्षु मंत्रीको सक्रियतामा संचालित निःशुल्क स्वास्थ्य सेवाकेन्द्रले ३ महिनाभित्रमा ११६६४ जना बिरामीको उपचार सेवा पुग्दाइसकिएको छ। महिलासम्बन्धी ५०, पुरुष सम्बन्धी २० र बच्चाहरू सम्बन्धी ३० प्रतिशत विभिन्न रोगहरूको उपचार गरिएको छ। नयाँ पुरानो गरी प्रतिदिन २०० जना जति बिरामीहरू उपचार गराउन आउँनेमध्ये स्थानीय व्यक्तिको अतिरिक्त भगवानपुर, बमनी, पडरिया, मधुवनी, बिसुनपुरा, मसिना, जोगडा, नरकुलरा, मानपकडी, बगंदा तथा कपिलवस्तु जिल्लाका बिजुआ, नन्दनगर, इमलिहा, लालपुरका साथै भारतका मधुवनिया, तेतरी, दलदलहा, मोहाने मर्चवारका देवान बंशपुर, धुमहुआ, पिपरहवा, नउआदिहवा, सेमरीहर्नामपुरका व्यक्तिहरू थिए। यस केन्द्रका लागि चिकित्सकहरू हेमनरसिंह शाक्य, केसरी वज्राचार्य र सुश्री सरिता तुलाधरद्वारा

सेवा एवं श्रौषधी आदिको सहयोग प्राप्त भएको थियो । विविध कठिन रोगहरू समेतले पीडित भएका पुराना रोगीहरू पनि यस केन्द्रको उपचारद्वारा निको भएको मा विरामीहरूले सन्तोष एवं विश्वास बढाएको कुरा जानकारीमा आएको छ । यहाँ अकुपेचर सेवा पनि उपलब्ध गराइएको छ । हाल उक्त निशुल्क क्लिनिक समाजको आफ्नै भवनमा संचालन गरी सेवामा अभिवृद्धि गराइएको छ । यस कार्यमा स्थानीय चिकित्सक नरेन्द्रकुमार मल्लिकको सेवा पनि सराहनीय रहेको छ ।

संयुक्त भजन

२०५० पौष २८, पाल्पा-

स्थानीय महाचैत्यविहार टक्सारको ज्ञानमाला सभाको निमन्त्रणामा ललितपुरको हिरण्यवर्णमहाविहारको 'तारामा संघ' का ५४ जना महिला पुरुष सहितको भजनटोली तारणबहादुर शाक्यको नेतृत्वमा तानसेन पुगी संयुक्त भजन संपन्न गर्‍यो । दुइदिने कार्यक्रम अन्तर्गत बुद्धपूजा पनि भएको सो बेला त्यहाँ निर्माणाधीन 'पारिलेख्य बन' को अवलोकन हुनुका साथै ज्ञानमाला सभाका अध्यक्ष कृष्णप्रसाद शाक्यबाट थप भवन निर्माणको जानकारी दिनुभएको थियो । सो सन्दर्भमा ललितपुरबाट गएको भ्रमणटोलीबाट रू. ३५५०१- सहयोग प्रदान गरी अरू सबै सहयोग पुऱ्याउने कुरा पनि बताइएको थियो । त्यहाँको बौद्ध महिलासंघबाट पनि स्वागतमा सहयोग पुऱ्याइएको त्यस प्रकारको भेटघाटको कार्यक्रमबाट बुद्धधर्मको प्रचार प्रसारमा अभिवृद्धि हुनुका साथै बौद्धहरूबीच आपसी घनिष्ठता बढ्ने कुराको पनि व्यापक चर्चा भएको थियो ।

मानन्दभूमि

कार्यालय सन्धो

२०५० पौष १०, काठमाडौं-

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघको कार्यालय काठमाडौंमा सिद्धार्थमार्ग बुद्धविहारमा सरेको छ । आइतवार, मङ्गलवार र विहीवार बिनको २ बजेदेखि ४ बजेसम्म खुल्ने सो कार्यालयमा भिक्षुहरू सुधम्म, भद्रिय र कोण्डन्य कार्यरत रहने कुरा पनि जानकारीमा आएको छ ।

चतुर्थ राष्ट्रिय बौद्ध सम्मेलन संपन्न

२०५० पौष २२, कपिलवस्तु-

धर्मोदय सभाको आयोजना एवं पश्चिमाञ्चल स्थित धर्मोदय सभा शाखाहरूको सक्रियतामा यही २० गतेदेखि २२ गतेसम्म त्रिदिपीसीय चतुर्थ राष्ट्रिय बौद्ध सम्मेलन संपन्न भएको छ । स्थानीय तिलौराकोटमा प्रधानमन्त्री सम्माननीय गिरिजाप्रसाद कोइरालाद्वारा बौद्ध झण्डोत्तोलन र समुद्घाटन भएको सो समारोहमा नेपालका थेरवाद, महायान र वज्रयान तीनै निकायबाट स्वस्तिवाचन हुनुका साथै भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरसमक्ष शीलप्रार्थना र काठमाडौंबाट गएका विभिन्न सांस्कृतिक बाद्यटोलीहरूद्वारा शुभ बाद्यवादन भएको थियो । धर्मोदय सभाका अध्यक्ष भिक्षु सुदर्शन महास्थविरको सभापतित्वमा सम्पन्न उद्घाटन समारोहमा धर्मोदयसभा कपिलवस्तु शाखाका सचिव तेजकुमार बौद्धचार्यद्वारा स्वागतभाषण, महासचिव दिद्यामान शाक्यबाट सम्मेलनको उद्देश्यवारे प्रकाशका साथै प्रतिवेदन प्रस्तुत, सम्मेलनको सफलताको लागि प्राप्त श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव सरकार र विश्व बौद्ध भ्रातृत्व संघका अध्यक्ष सन्ध्या धर्मशक्तिका सन्देश उपाध्यक्ष लोकदर्शन वज्रचार्य-

द्वारा वाचन गरिएको थियो भने उद्योग तथा श्रम राज्य-
मन्त्री माननीय रामकृष्ण ताम्राकार, भारतीय राजदूत,
चीनिया राजदूत एवं थाई का. मु. राजदूतले आफ्नो
मन्तव्य व्यक्त गर्नुभई सांसद् दीपकुमार उपाध्यक्षबाट
धन्यवाद ज्ञापन भएको थियो। सो कार्यक्रम उपरान्त
कपिलबस्तु धर्मोदय सभाका अध्यक्ष क्षेत्रकुमारी बज्रचांब-
द्वारा प्रदर्शनी र सोभिनियर स्थलको उद्घाटन पनि भएको
थियो। समासंचालन सुश्री दिव्यलक्ष्मी घज्राचार्यबाट
भएको थियो।

‘कविलवस्तु : पवित्र बुद्धभूमि’ विषय रहेको उक्त
राष्ट्रिय सम्मेलनमा सांसद् विष्णुराज आचार्यको सनापति-
त्वमा डा. रामनिवास पाण्डेद्वारा कार्यपत्र प्रस्तुत गरिएको
थियो। ५०० भन्दा बढी सहभागी रहेको गोष्ठीको
संचालन सुवर्ण शाक्यबाट भएको थियो। उक्त गोष्ठीका
सहभागीहरू चार समूहमा विभाजितभई छलफल भएको
थियो।

सो गोष्ठीको समापन समारोहमा चार समूहका
चार संबोजकहरू क्रमशः मत्तल के. लुन्डर, अरुणकुमार
गुरुङ, मार्शल जुलुम शाक्य र बिजु कुमार काश्यपको
तर्फबाट माननीय श्रीमकारप्रसाद गौचनले प्रतिवेदन प्रस्तुत
गर्नुभयो। छनगढीका प्रेमलाल तुलाधरको सनापतित्व र
प्रतिपक्षीदलका नेता सांसद् मनसोहन अधिकारीको
प्रमुख अतिथित्वमा संचालित समापन समारोहमा धर्मोदय
सभाका अध्यक्ष भिक्षु सुवर्शन महास्वजिरद्वारा संबोधापत्र
प्रस्तुत, उपाध्यक्ष लोकदर्शन बज्रचांबद्वारा गोष्ठीको
उपलब्धिबारे मन्तव्य तथा महासचिव विद्यामान शाक्यद्वारा
धन्यवाद ज्ञापन गरिनुका साथै गोष्ठीमा कार्यरत सबै उप-
समिका संयोजकहरूलाई प्रशंसापत्र प्रदान गरिएको थियो।

शान्तिपदयात्राले नगर परिक्रमा गरेको त्यस
गोष्ठीमा विभिन्न संघसंस्थाबाट ज्ञानमाजा भजन, वाद्यवादन

सांस्कृतिक कार्यक्रम र पूजा हुनुका साथै बुद्धसँग सम्बन्धित
कपिलबस्तु वरिपरिका ऐतिहासिक स्थलहरू भ्युजियम
बनियन घोम, तौलेश्वर - कुदान, तिम्तिहवा, लगरहवा,
अरोराकोट, मोटीहवा, सकुप, सिसहनिया र लुम्बिनी-
को स्थलगत भ्रमण गरिएको थियो।

(नेपालभाषा)

कठिन उत्सव

१११४ कछलाथ्व ६, यँ-

थनया संथाराम्य वर्षावास क्वचाःगु लसताय भिक्षु
सुबोधानन्द महास्वजिरसमक्ष शीलप्रार्थना व बुद्धपूजा
जुवाःलि भिक्षु महिदवाखें धर्मदेवता जुल। उद्वलक्या
कठिनबाहा अनगारिका धम्मरपिच्छता जुयाविज्याःगु छः।

साप्ताहिक महापरित्राण

१११४ थिबाला १२, थिमि-

थनया भिक्षु मुनिज्जोति विबंगत जूग जुला दुनुया
लुपन्तिकथं बसबोलथा निर्वाण कामना यानाः पाटीबिहार
सहयोग सन्धितिया ग्वसालय भिक्षुमहासंघ सण्डपम् दिग्वा-
काः परित्राणपाठ जुल। ज्ञानमाला भजन व धर्मदेशना न
जूग उगु इलय जिबुसंघ व अनगारिकापित्त ज्ञानप्रदानया
तापं उवासकोपासिका पर्वन्तयात भोजन दान जुयाःलि
प्रदीपपूजा जुयाः क्वचाःगु जुल।

महासम्यक्दानया 'दरु' क्वचाल

१११४ पहोला थ्व ३, यँ-

श्रिन्तिद्वैच्छकवः शुभिकथं न्यायेकावयात्वंगु सम्भक्
महादान महाभोजन मोने ग्वय्दां तमाः, थोने सम्भक् यानाः
थुखुमो 'दरु' यानाः क्वचायेकूगु डु। लगं बाहाः, उतुवाहा-
व इतु बाहाःसापि शाक्यपिसं न्हापान्हापा प्यद्वैय टक-

(बाकी पहिलो कभरको पछाडी)